Toelating gesloten verpakking 03/39
Afgiftekantoor GENT X

BELGIË · BELGIQUE
P.B.
9000 GENT X
3/5493

Proscenium

Baudelostraat 29
B-9000 Gent

driemaandelijks
jaargang 4
december 2000

Vakblad voor theatertechniek en scenografie

Met BASTT info

17

Bourla Schouwburg Antwerpen Nieuwe parterre

Theateratlas Lunatheater Brussel

Stef Stessel Kasimir en Karoline (Odon Von Hörvath) 1999

...én UHF kwaliteit voor VHF prijzen!

De populaire Evolution serie, die wij recent introduceerden, is een waar succes gebleken. Topkwaliteit zoals u reeds vele jaren van Sennheiser kent, tegen uitermate scherpe prijzen. Hieraan hebben wij nu een unieke lijn toegevoegd, de Evolution wireless Series. **Draadloze microfoons van absolute topkwaliteit.**

- UHF op officiële frequenties te gebruiken
- Hoogwaardige "Full Metal" behuizing staat garant voor optimale duurzaamheid
- Handheld, bodypack en plug-on zenders bieden u maximale bewegingsvrijheid
- Sets met stationaire en portable (ENG) ontvangers
- Compleet In Ear Monitoring systeem verkrijgbaar voor slechts Bfr 27350,- / fl 1475.- excl. BTW
- Complete gitaarsystemen en 3 keuze mogelijkheden van de microfoon

SENNHEISER

evolution
The Microphone Series

Sennheiser Belux bvba, Industrie Asse 3, n° 11, bus 51, 1731 Zellik, Tel: +32(0)2/466 44 10, Fax: +32(0)2/466 49 20
Sennheiser Nederland BV, Televisieweg 62, 1322 AM Almere, Postbus 50050, 1305 AB, Tel: +31(0)36 535 84 44, Fax: +31(0)5358499

Vakblad voor theatertechniek en scenografie
In samenwerking met de BASTT

BASTT
OISTAT

Commissie Publicatie
Rose Werckx

Nr 17 december 2000

Driemaandelijks
jaargang 4

PROSCENIUM is een uitgave van

Making Magazines

B.I.C/MAKING MAGAZINES
Baudelostraat 29
B-9000 Gent
tel. 09 233 84 63
fax 09 233 80 87

Redactie & correspondentie
Rose Werckx
Azalealaan 30
B-1030 Brussel
tel. 02 215 08 52
fax 02 241 44 76
e-mail bastt@skynet.be
http://users.skynet.be/bastt

Werkten mee aan dit nummer
Daniel De Boeck, Luc Dhooghe,
Ivo Kersmaekers,
Jerôme Maeckelbergh,
David Vanparrys, Rose Werckx

Coverfoto
Stef Stessel

Druk
Sintjoris - Nevele

MAKING MAGAZINES

Advertenties
Inge De Ridder
tel. 09 233 84 63
fax 09 233 80 87

Secretariaat en abonnementen
Anja Staelens

Vormgeving
Yves Peters, Patrick Cattoir,
An Meire

Coördinatie
Tanya de Roey

Prijs per nummer 200 BEF
Abonnement België (4 nrs.) 700 BEF
Bank 068-2148521-95
Nederland *f* 45
ABN-Amro 46.12.48.913
Andere landen 1 000 BEF

Teksten, foto's en illustraties mogen enkel worden overgenomen mits voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Verantwoordelijk uitgever
Jacques Berwouts
Kunstenaarsstraat 100
B-9040 Gent

Het volgende nummer verschijnt in maart

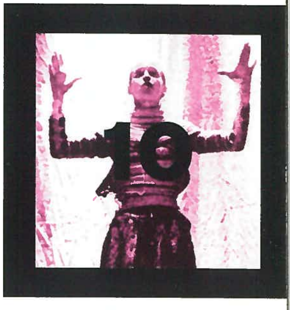

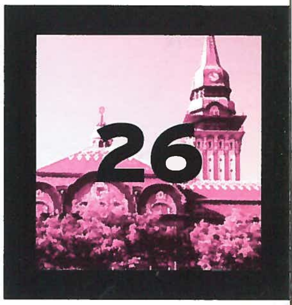

6 theaterarchitectuur
De relatie tussen publiek en acteurs in een historische schouwburg.
Een nieuwe parterre voor de Bourla te Antwerpen.

10 scenografie
Materialisatie van de tekst.
Het theaterbeeld bij Stef Stessel.

16 theaterarchief
De OISTAT internationale technische fiche.
La Luna - Brussel

23 theatertechniek
Entero-sound management: een eerste kennismaking.
Verslag klankdag 13 september 2000

24 scenografie
Verslag OISTAT Scenography Commission
Bregenz, Oostenrijk 19 - 23 augustus 2000.

26 theateropleiding
Verslag OISTAT Education Commission
Belgrado - Subotica, Joegoslavië 25 - 29 september 2000.

verder
5 Varia
18 Boekbesprekingen
19 Varia
20 Basst-nieuws
29 JTSE 2000 Brussel

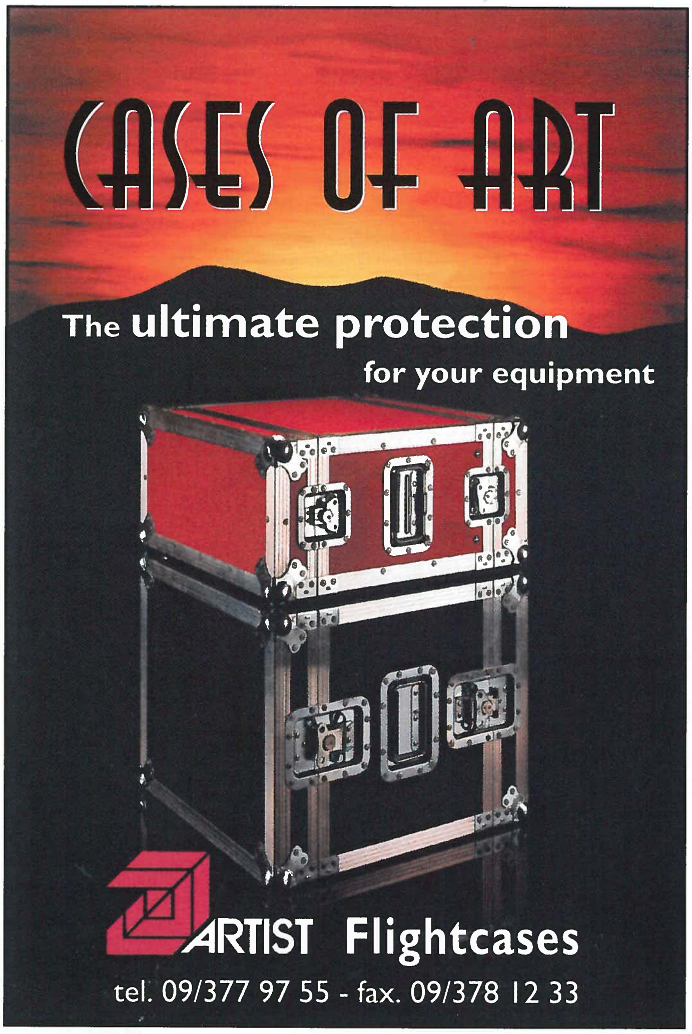

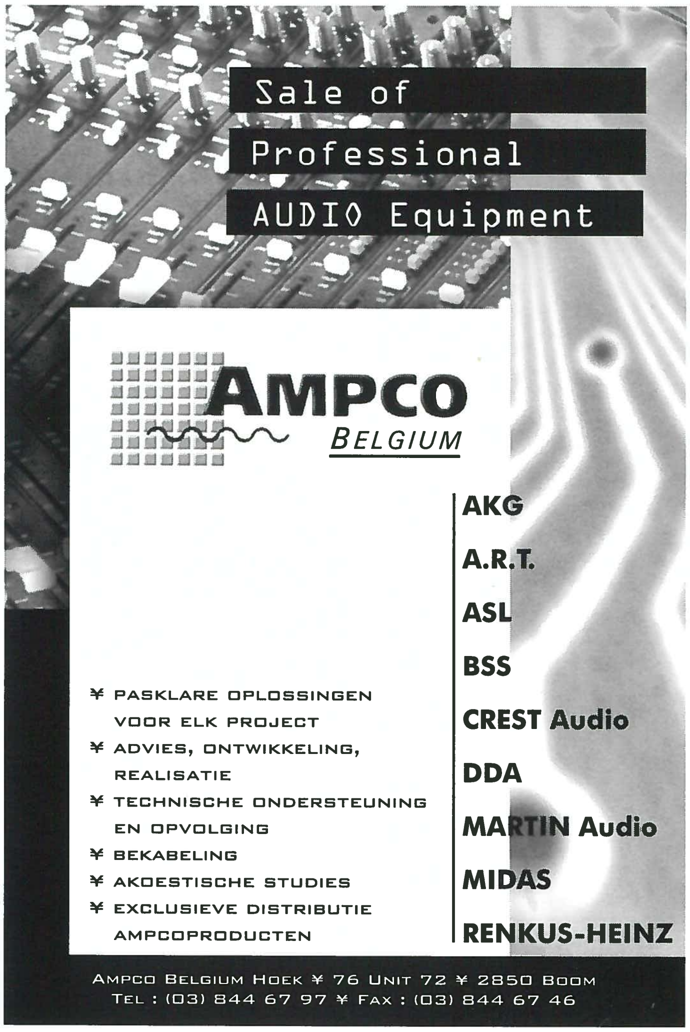

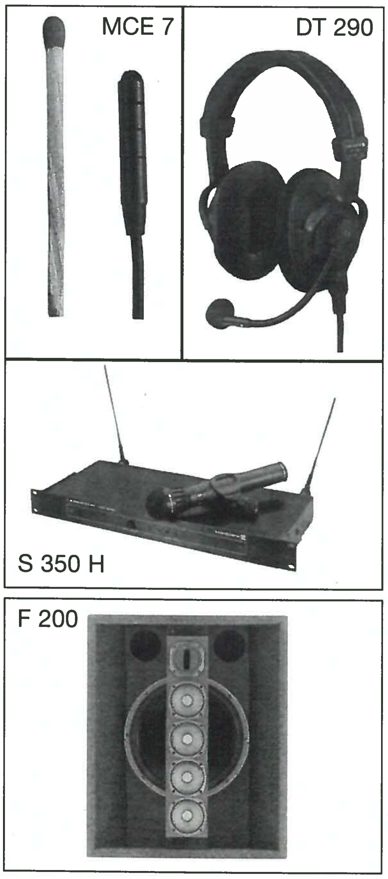

beyerdynamic

- Deze fabrikant van studio-micro's en -hoofdtelefoons met zijn stevige reputatie als leverancier van kwaliteitsprodukten stelt een nieuw gamma microfoons en hoofdtelefoons voor.
  Dit omvat "onzichtbare" theatermicro's (MCE 7), gehomologeerde en (als enige) volledig kristalgestuurde draadloze sets S 250 en S 350 (NO mechanical sound!), micro's voor scène-beluistering (SHM 22); grensvlak- en shotgunmicro's, enz.
  Het nieuwe gamma hoofdtelefoons omvat het model DT 250 en de afgeleide headsets met micro DT 280 en DT 290. Comfort en kwaliteit verzekerd!!!
- *Ce fabricant, qui a la réputation depuis longtemps de fournir des produits de haute qualité, présente une nouvelle gamme de microphones et casques. Celle-ci se compose de micros "invisibles" pour théâtre (MCE 7); de micros sans fil homologués, les seuls à être complètement pilotés par quartz et qui n'ont pas un son mécanique, le S 250 et S 350; de micros d'écoute de scène, le SHM 22; de micros de surface à gradient de pression, de micros fusils, etc.*
  La nouvelle gamme de casques comprend le modèle DT 250 ainsi que les combinaisons micro-casque dérivées, les DT 280 et DT 290. Confort et qualité assuré!

DYNACORD

- Dynacord, U allen wel bekend, omvat het complete gamma van professionele audio-produkten, zoals mengpanelen, versterkers, digitale processoren en hoogwaardige luidsprekersystemen.
  De realisatie van HiFi-weergavekwaliteit in uw theater/cultureel centrum is ons streefdoel!!!
- *Dynacord, qui n'est plus à présenter, offre une gamme complète de produits audio professionnels comme mélangeurs, amplificateurs, processeurs digi-taux et systèmes de haut-parleurs de haute qualité. La réalisation d'une qualité sonore HiFi dans votre théâtre/centre culturel est notre but!!!*

n.v. a. Prévost s.a. Houtweg 7 1130 Brussel/Bruxelles Tel.: 02/216.80.25 E-mail: sales@prevost.be

g van ZAK uit De Morgen van 8 juni 2000

"Communicatie"

Wie van interactieve tentoonstellingen houdt, moet even in het Brussels museum voor natuurwetenschappen binnenwippen. Daar heeft momenteel de door Finnen ontworpen tentoonstelling "Communicatie" plaats. Er staan vijftig "doe-modules" waar je door middel van drukknoppen en aanwijzingen de wereld van de communicatie ontdekt.
Wist je dat het dialect van de koperwiek (dat is een vogel) verschilt van streek tot streek? Het digitale beeld van de geluidsgolven van dezelfde roep ziet er bij vogels uit verschillende streken verschillend uit!
Een van de modules leert hoe je met de gsm een parkeermeter kan betalen of hoe je een virtueel orkest op een scherm laat spelen op het ritme dat je met een intelligente dirigeerstok aangeeft.

De spectaculaire sense swapping en andere modules kan je ontdekken in de Vautierstraat 29 - Brussel van di. tot vr. van 9h 30 tot 16h 45 - nog tot 15 april 2001.

Woord vooraf
Bastt 1981 - 2001

Bijna 20 jaar geleden, op 20 februari 1981 ondertekenden Eric Antonis, Marc Cammaert, Guido Canfyn, Dré Darden, Werner De Bondt, Jozef Dewever, Luc Dhooghe, Eddy Galle, Guido Snoeck, Ria Verbergt, Jan Verstraeten, Rose Werckx de oprichtingsstatuten van Bastt vzw. Sindsdien is onze vereniging uitgegroeid tot een begrip binnen het theaterlandschap - momenteel tellen wij 350 leden.

De werking richt zich op praktische en inhoudelijke ondersteuning van al wie in Vlaanderen rond theatervormgeving bedrijvig is, zowel naar ontwerp, naar uitvoering als naar gebruik.

Proscenium, T.T.-gids, Bastt-agenda's verschijnen op geregelde tijdstippen. De cursussen worden druk gevolgd. De website kreeg een nieuwe start. Het aantal contacten met onze zusterverenigingen in het buitenland zijn opgedreven en boeiend. Het opstellen van de theateratlas, het onderzoek i.v.m. scenografie en theaterarchitectuur als voorbereiding voor tentoonstellingen of archivering lopen gestadig door.

Terecht eisen de leden professionalisme. De werking wordt steeds complexer en berust op vrijwilligerswerk.

Derhalve moeten we ons bevragen over de continuiteit in de toekomst en de middelen vinden om de nodige structuren uit te bouwen die beantwoorden aan de functie van onze vereniging binnen het theaterbestel.

Namens de Raad van Beheer
Rose Werckx

ctuur van "La bellone" Ir René Greisch

Logica en constructie

De Luikse ingenieur - architect René Greisch overleed deze zomer op 71-jarige leeftijd. De verdiensten van Greisch, die zelf geen man van veel woorden was, worden door de architectuurwereld algemeen erkend.
Tot zijn bekendste werken behoren de tuibruggen over de Maas in Ben-Ahin en Wandre. Ook de theaterwereld deed beroep op zijn goed onderbouwde oplossingen in verband met de stabiliteit van hun theaters of culturele centra: o.a. C.C. van St. Pieters Woluwe, het UGC-centrum en Theater Jean Vilar in Louvain La Neuve, de Opera van Namen, Theatre des Abesses in Parijs, de dakconstructie van Maison La Bellone. Greisch koos voor zijn ontwerpen steeds de eenvoudigste en radicaalste weg. De minimalistische maar sierlijke constructies zijn de logische uitdrukking van wiskundige redeneringen. Als drijvende kracht wist Greisch jonge ingenieurs te stimuleren om nieuwe technieken en berekeningsmodellen te ontwikkelen, steeds met als doel boeiende en mooie constructies te bedenken.
Indien er leven bestaat na de dood is Greisch nu vast bruggen aan het bedenken... Wij hebben een talentvol, bekwaam persoon verloren.

"Licht!"

Indien je één van deze winterdagen de gezelligheid van Amsterdam opzoekt, loop dan even binnen in het VanGogh-museum in de Paulus Potterstraat 7. Daar loopt tot 11 februari 2001 de tentoonstelling "Licht!".
De organisatoren brachten een merkwaardige collectie van lichtbronnen bijeen, maar vooral ging hun nieuwsgierige zoektocht naar de invloed van het licht op de schilderkunst vanaf 1820 tot 1900.
Andreas Blühm en Louise Lippincott, de makers van deze tentoonstelling, beweren dat schilders zoals Turner en Constable door het overaanbod van kunstlicht opnieuw het daglicht ontdekten!

Meer hierover via het net op www.vangoghmuseum.nl/light
Het museum is dagelijks toegankelijk van 10 tot 18 uur.

COMPUTERSIMULATIE RAUW-ARCHITECTEN

bestaande situatie

nieuwe situatie

De relatie tussen publiek in een historische

De vraag van Monumentenzorg om in de toekomst zonder beschadigingen het bestaande interieur terug te kunnen toveren, zorgde voor heel wat kopbrekens bij het ontwerpwerk en bij de uitvoering. Het inplanten van een tijdelijke constructie in een historische context vormde een ander probleem en verhoogde nog de complexiteit.
Het resultaat is een ingenieuze puzzel van podia die zich perfect inpassen in de holle vloer van de parterre en in de onregelmatige vorm van de orkestbak.

Passief en actief kijken

Gelukkig was er de ervaring met de tijdelijke tribune zodat, voor de aanvang van enig ontwerpwerk, de voor- en nadelen van beide situaties in een eisenpakket konden samengebundeld worden.
De nadelen van de historische situatie situeren zich voornamelijk op twee vlakken: de kuipvormige vloer en de inplanting van de stoelen langsheen de randen rond de kolommen die het balkon schragen.
De kuipvorm is het resultaat van het toepassen van de zogenaamde zichtcurve bij het bepalen van de helling van de parterre. Vanaf de jaren dertig, en voornamelijk tijdens de twee decennia volgend op de tweede wereldoorlog, was deze methode erg in zwang bij het ontwerpen van theater- en bioscoopzalen. De plaatsbepaling van het referentiepunt is hierbij cruciaal en leidt tot een vorm die haast dwangmatig het kijkgedrag van de toeschouwer beïnvloedt. Zo ligt dit punt bij bioscopen centraal in het geprojecteerde beeld, waardoor de vloer in tegenhelling komt te liggen en de mensen naar boven kijken in de richting van het scherm. De luidsprekers staan ook op die hoogte opgesteld.
Bij de Bourla, zoals bij de meeste oudere lijsttheaters, komt dit punt overeen met het hoofd van een rechtstaande acteur centraal in de scèneopening. Vandaar de lichte tegenhelling in de vloer vooraan en het gevoel dat je geneigd bent om naar boven te kijken. Dit geeft een comfortabel, passief en afstandelijk kijkgenot, wat uiteindelijk de betrokkenheid niet ten goede komt. Hedendaags toneel speelt zich al lang niet meer af in de scèneopening alleen: eerste plan, tweede plan en derde plan behoren tot de geschiedenis.
Theater is een ruimtelijke bezigheid geworden, en wat opgaat voor filmprojectie is niet evident voor toneel, omdat acteurs zich over het toneel verplaatsen en vooraan ook liggend of zittend teksten zeggen. Ze rekenen daarbij op een actief meevoelend publiek. Vandaar de trend naar steilere auditoria en vlakke vloerzalen met oplopende tribune. Vandaar ook de logische reactie van het Toneelhuis waarbij, in afwachting van een professioneel onderzoek, een tijdelijke tribune in de Bourla gebouwd werd, naar analogie van theatermakers als Peter Brook wanneer ze met een reisvoorstelling in de Singel staan. De nadelen van dergelijke tribune vertaalden zich hoofdzakelijk in een te geringe capaciteit omwille van de situatie binnen de balkonranden, de belemmering van het zicht voor de toeschouwers centraal op het eerste balkon, het gebrekkig

OOR DE BOURLA TE ANTWERPEN

tekst LUC DHOOGHE

Studie en bouw van de vernieuwde parterre en stalles van de Bourla namen bijna een jaar in beslag omwille van het uitgebreide eisenpakket.

FOTO • LUC NAGELS

en acteurs schouwburg

zitcomfort en de esthetische bezwaren in haar verhouding met het historisch interieur.

Geometrie en verhoudingen

We besloten daarom terug te gaan naar de bron, het ontwerp van Bourla zelf en het verhaal van het gebouw te onderzoeken.

Niet toevallig heeft Pierre Bourla zich voor het concept van deze schouwburg (1829) gebaseerd op de ruimtelijke principes uit de 18de eeuw om de verhoudingen tussen zaal en scène te bepalen. Hij ontwierp de parterre als een cirkelvormige ruimte op basis van een ingeschreven vierkant met de scène-opening als zijde, dit volgens de principes van het *Théâtre à l'Italienne*. De scène kreeg dezelfde diepte als de zaal, waarbij de ingeschreven cirkels een overlapping vormden op de plaats van de toneellijst. Deze plaats was de cruciale plaats van de dramatische handeling.

De evenredigheid tussen zaal en scène is het resultaat van een historische evolutie die paste binnen de denkwereld van de Verlichting. Op het einde van de Middeleeuwen werden toneelgezelschappen ontvangen aan de hoven van hertogen en graven. Ze speelden in open lucht op een binnenkoer, wat problemen gaf bij regenweer. Om hieraan te verhelpen stelde men de overdekte Tennis Court ter beschikking. Typisch voor balspelen zoals tennis en badminton is dat men over twee gelijke velden beschikt. Logischerwijze werden beide delen spontaan ingenomen respectievelijk voor het spel en voor het publiek. Hieruit ontwikkelde zich het latere plan voor de Parijse Comédie Française en het theatertje van Gustav III in Drottingholm. Ook Palladio paste deze regel toe voor zijn Teatro Olimpico dat hij bouwde in 1585. En de Franse architecten uit de 18de eeuw zoals Ledoux, Gilly en De Wailly (Théâtre de l'Odéon in Parijs) volgden hem hierin.

De 18de-eeuwse Luikse componist André Modeste Grétry illustreerde destijds zijn theaterervaringen als volgt: "Waarom, vroeg hij zich af, hoort men bij het buitengaan na een voorstelling zo vaak zeggen: Mens wat heb ik me verveeld! Niet altijd omdat het stuk zelf of de muziek vervelend zou zijn, of de acteurs slecht, beklaagt men zich op die manier, hoewel men altijd geneigd is zijn verveling aan één van die elementen toe te schrijven. In werkelijkheid, zegt Grétry, is het vooral omdat er zelden een eenheid bestaat tussen de verschillende hoofdbestanddelen van een stuk, met name de beschikbare ruimte, de stukken die men erin opvoert en de middelen die men ervoor gebruikt."

Grétry stelde hierbij vragen over de kwaliteit van de "beschikbare ruimte" en diens verhoudingen naar tekst en middelen. Is het niet zo dat om een dialoog aan te gaan met iemand men over gelijke wapens moet beschikken? In het theatergebouw van de achttiende eeuw vertaalde zich dat ruimtelijk.

Deze ideale verhoudingen hebben in de Bourla echter niet lang stand gehouden, want reeds in 1865 besliste men de zaal uit te breken, de cirkelvorm te verbreden en uit te rekken tot een hoefijzervorm. Dit alles om de zaalcapaciteit te

tage van podia op orkestbak

kunnen opdrijven. Hierbij verwaarloosde men rekening te houden met de gevolgen van deze disproportie, wat niet alleen resulteerde in slechte zichtbaarheid, maar evenzeer in moeilijke tekstoverdracht vanaf de scène.
De kuipvormige vloer die, volgens de gegevens waarover wij beschikken, pas tijdens het Interbellum geplaatst is, heeft dit fenomeen alleen maar versterkt en zeker niet opgelost.

Recycling Bourla

Het lag dus voor de hand het gedachtengoed van Bourla zelf te recycleren, en te trachten de compactheid van de verhoudingen van het oorspronkelijke concept te benaderen. Dit kon door de parterre terug te brengen tot haar oorspronkelijke dimensies, en de helling ervan aan te passen in functie van zichtbaarheid en participatie.
Daar zit comfort en compactheid vaak tegenstrijdig zijn, was de keuze van de stoelen enorm belangrijk: de afstand tussen de rijen op 85 cm brengen leverde immers een winst op van twee rijen. De gekozen stoelen hebben dan ook dit voordeel dat in onbezette toestand de rugleuning, de zit en ook de armleuningen vertikaal komen te staan, zodat er een maximum doorgangsbreedte ontstaat. Bij het zitten gaat de rugleuning achteruit en krijgt de toeschouwer extra beenruimte, wat het comfort vergroot. Tevens werd inzake akoestiek aandacht besteed aan de geluidsabsorptie die ongeveer gelijk blijft in bezette of onbezette toestand.
Omwille van de verschillende vorm van de draagvloer van stalles en parterre waren twee systemen van podia noodzakelijk: één op een vlakke beweegbare podiumlift, en de andere op een dubbelgekromde vloer van beperkt draagvermogen. Ook de manipulatie was verschillend. De stalles dienen frequent te kunnen worden omgevormd tot proscenium of orkestbak. Dit is arbeidsintensief. Daarom moest gezocht worden naar een gemakkelijke vorm van transport naar de bergplaats die zich onder de parterre bevindt en slechts bereikbaar is via een kleine opening.
Toch moesten beide zowel esthetisch als functioneel als één geheel overkomen.

De stalles

Op de 3 podiumliften van de orkestbak stonden vroeger 53 stoelen gemonteerd op wegneembare houten podia die van vorm aangepast waren aan deze van de orkestbak, maar niet aan de vorm van de hefpodia. Door de compactheid van de nieuwe stoelen was het mogelijk vier rijen te plaatsen in plaats van drie en de nieuwe podia te moduleren overeenkomstig de maatvoering van de hefpodia. Op die manier konden we niet alleen de capaciteit verhogen van 53 naar 68 zitplaatsen, maar kunnen de hefpodia tevens onafhankelijk van elkaar gebruikt worden in combinatie met orkest of proscenium. De podia zijn vervaardigd uit stalen profielen en opgedeeld in kleine units omwille van de nauwe doorgang. Ze haken in elkaar om goed aan te sluiten en staan gemonteerd op inklapbare wielen zodat ze in en uit gereden worden in plaats van gedragen. Door de onregelmatige afmetingen van orkestbak en hefpodia zijn praktisch alle units verschillend van vorm. Ze zijn genummerd en moeten in de juiste volgorde op hun plaats gebracht worden.

De parterre

Het uitgangspunt bestond erin een maximum aantal toeschouwers vooraan te plaatsen. De veiligheidsnormen laten twintig zitplaatsen toe per rij. Bij die situatie zit iedereen frontaal voor de scèneopening, wat ideaal is. De uiterste stoelen bevinden zich dan onder de balkonrand, evenals het looppad. De vrije doorgangshoogte onder de balkonrand werd dus cruciaal voor het bepalen van het aantal rijen met twintig personen. Door een lichte helling te gebruiken - die overeenkomt met die van de klassieke oplopende parterre - en door de stoelen te schranken, bleek het mogelijk dit acht rijen aan te houden (160 zitplaatsen). De negende rij komt zo frontaal te liggen voor de toegangsdeuren in het midden van de zaal, zodat de zijdelingse toegangen in gebruik blijven en de podia op de parterre voor evacuatie vier uitgangen hebben. Door de helling vanaf de negende rij te verhogen (treden van 16 cm hoog van rij 9 tot 14) wordt het nadeel van de afstand tot de

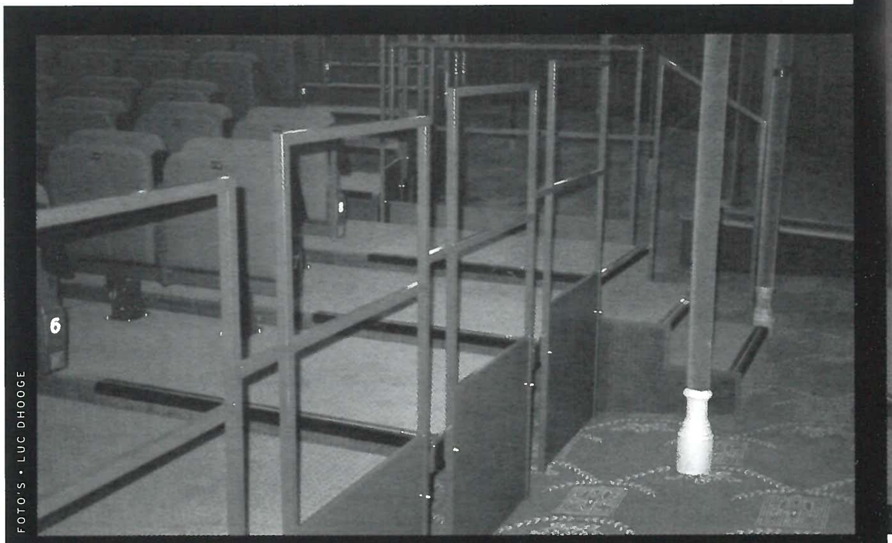

FOTO'S • LUC DHOOGE

Podia op parterre: zijafwerking vooraan

scène omgezet in een verbeterd contact. Omwille van de balkonrand vermindert het aantal zitplaatsen per rij, vandaar de naar achter toelopende vorm van dit podiumgedeelte.
De parterre krijgt alzo twee verschillende hellingen, waarbij de laatste rijen zich losmaken van de grond als een dynamisch element in de ruimte: het geheel wordt lichter en krijgt een zwevend karakter. Visueel en akoestisch maakt de parterre de verbinding met het balkon en betrekt dit deel bij het gebeuren. De hellingen en vloerpeilen van de podia zijn zo bepaald dat de borstweringen en leuningen ruim onder de balkonranden komen te liggen: de sobere vormgeving van de open

buisconstructie laat de omgevende ruimte doorlopen en dialogeert met de historische reliëfs van de balkonrand, die vrij in zicht blijft over zijn volledige lengte.
Bij de acht voorste rijen sluit de borstwering tevens de geringe open ruimte onderaan af zodat het podium visueel aansluit aan de bestaande vloer, terwijl achteraan de draagstructuur en de kuipvorm getoond worden.
Omwille van het beperkte draagvermogen van de kuipvorm moest een zo groot mogelijke spreiding van de lasten bereikt worden. Touartube stelde een systeem voor van aan elkaar geschakelde podia in de vorm van tafels. Ze hebben de breedte van een stoelenrij en staan geschrankt opgesteld omwille van de positie van de stoelen. Ze variëren in lengte van 2 tot 2,4 meter. Onderling zijn ze aan elkaar bevestigd met klemmen. De poten verschillen alle van lengte en in functie van het transport zijn ze uitneembaar en genummerd.
Het achterste gedeelte van de parterre biedt plaats aan 73 personen, wat haar totale capaciteit op 233 zitplaatsen brengt tegenover 156 op de vroegere tijdelijke tribune.
Samen met de parketloges geeft dit voor de vernieuwde benedenzaal een totaal van 319 (goede) zitplaatsen, tegenover 207 bij de tijdelijke tribune en 460 bij de vroegere situatie.

Integratie en meerwaarde

De stoelen van de parterre kunnen ook op een handige manier neergeklapt worden, in verband met het transport van de podia, maar ook om de eventuele opbouw toe te laten van podia om de voorscène in de zaal uit te bouwen.
De globale verhoudingen van de vernieuwde parterre zijn immers zo uitgebalanceerd dat het mogelijk is het proscenium niet alleen anders te gebruiken, maar ook uit te breiden in de zaal over de stoelen van de voorste rijen, of een vlakke toneelvloer te bouwen met gunstige zichtlijnen.
Door de lage helling van de voorste rijen blijven de parketloges betrokken bij het auditorium. Ze bewaren hun functie, net als de twee zijtoegangen op de parterre vooraan en in het midden, waardoor er een betere doorstroming ontstaat van het publiek voor en na de voorstelling. Het is immers op die momenten dat de toeschouwers voeling hebben met de binnenarchitectuur van de zaal.
De bekleding van de treden van de podia (in tapijt) en de stoffering van de stoelen zijn uitgevoerd in wijnrood textiel, de zijafwerking en de borstweringen in een wijnrode polyurethaanlak. De kleur absorbeert het afstralend licht tijdens de voorstelling en sluit aan bij het kleurenpalet van de zaal. Bij zaallicht maakt het podium zich langzaam los van de zaalvloer en gaat zweven als een zelfstandig element, herkenbaar en geïntegreerd in de historische ruimte.
De totale opstelling vormt een bijdrage tot het optimaliseren van de verhoudingen in een historische schouwburg, zodat ook daar in de toekomst opnieuw de verbeelding van de acteurs kan overslaan op de toeschouwers. Of zoals Peter Brook het verwoordde: "The aim of any show is to unite an audience. (...) This is the very basis of the theatrical experience, it's deep meaning: the desire to become one with others, and for a second to hear what it's like to belong to a single human body. (...) The crucial factor that brings life to this relationship is atmosphere. To build a theatre one must continuously start from the feeling of the human. (...) But although the primary function of theatre is to create a human reaction, it's ultimate purpose remains that of freeing the imagination. (...) When you share the same world as the person telling the story and the same reality then your imagination can be aroused. You are here and at the same time elsewhere. (...) One starts out and ends up at the same point: spectator and actor must coexist within a single space that surrounds and unites them. This space has to be friendly yet demanding. It should be neither cold, sterile nor abstract, and it ought to stimulate the imagination without telling any story." (interview met P. Brook in: Breton, G. Theatres (series: Thematic Architecture) New York, Princeton Architectural Press, 1989, p. 18-19).

einde

Prototype podia op orkestbak

Podia op parterre: detail uitneembare poten

project

Wegneembare podia en theaterstoelen

plaats Bourla-schouwburg te Antwerpen
opdrachtgever KNS ion en het Toneelhuis vzw
Deze realisatie kwam tot stand in nauwe samenwerking met het bouwteam:
ontwerp en coördinatie Dhooghe & Werckx
Atelier Architectuur en Scenografie bvba.
Azalealaan, 30 te B-1030 Brussel
tel. 02 215 08 52 fax 02 241 44 76
realisatie Touartube nv
Menenstraat, 406 te B-7700 Moeskroen
tel. 056 33 13 44 fax 056 33 48 33
advies Technische Directie van Het Toneelhuis: Ilja van de Wateringen en Martin Baarda.

Bestaande toestand: inplanting stoelen rond kolommen

HET THEATERBEELD BIJ STEF STESSEL

De materialisatie

interview LUC DHOOGHE + ROSE WERCKX

"Ik werd door geen enkel systeem geleid in *Le Sacre*... Enkel mijn oor hielp me. Ik hoorde en ik schreef op wat ik hoorde. Ik ben het werktuig waardoor *Le Sacre* passeerde." (Igor Stravinsky) Van Stef Stessel zou je hetzelfde kunnen zeggen, als je het woord 'horen' vervangt door 'zien'. Hij keek en noteerde wat hij zag...

Dat lijkt wel de rode draad in de vormgeving van de producties die hij met De Roovers al die tijd samen heeft gecreëerd, in een theatercollectief, dat vanuit de tekst een theatervoorstelling laat ontwikkelen. Ze laat groeien als een boom in de natuur.

'De Tolbrug' wordt in januari hernomen, 'Mary Stuart' was geselecteerd voor het theaterfestival. We hebben 'L'histoire d'A' gezien dat zopas in première is gegaan. Werken in groep en toch een eigenzinnig ontwerp realiseren ligt niet voor de hand. Hoe ontstaat het concept?

We beginnen sowieso bij nul en het idee sluipt er zachtjes in. Het komt meestal uit de tekst zelf, en acheraf is het even zoeken hoe het er ingeslopen is. De V-vorm in het grondplan was snel duidelijk: hij werkt als een megafoon, stuwend naar buiten toe, terwijl hij tevens een afbakening vormt en een verkleining van de ruimte. Het is een muziekpodium.

Was het een louter functionele vorm, of had hij ook nog een betekenis voor de tekst?

Ja, die V komt in de tekst een aantal keren voor, maar het is nogal flauw om dat te gaan gebruiken. Voor mij was het zuiver een afbakenen van de ruimte. Het is een moeilijk proces: enerzijds heb je de tekst en anderzijds het probleem van de plaatsing van de muzikanten. Naar voren toe gaat de vorm open en de muziek gaat naar buiten. Omgekeerd, als de acteurs naar achteren gaan, heb je de vernauwing, het claustrofobische, waarbij je niet meer weg

Uit "Mary Stuart"

kan. Het opgesloten zitten, wat een antwoord is op de tekst.
Een vroeg idee was eigenlijk het afsluiten van de toneelruimte. Na de problemen met de plaatsing van de muzikanten in het scènebeeld bij Kasimir en Karoline in de Bourla, wilden we oorspronkelijk de toneelruimte dichtmaken, letterlijk dichttimmeren en ervoor spelen. Een soort prosceniumtheater waarbij de muziek in de ruimte van de toeschouwers gemaakt wordt. Maar daarvoor was er niet altijd genoeg plaats. In Leuven bijvoorbeeld meet het proscenium maar 3.50 m vanaf het brandscherm tot vooraan, zodat er met acht muzikanten geen speelruimte meer overblijft. Het was anders geen slecht idee: rug tegen de muur, echt claustrofobisch. De orkestbak bespelen was ook geen oplossing, want de helft van de zalen heeft er geen. Dan ben ik op zoek gegaan om de ruimte achteraan af te sluiten en kwam ik bij die V- vorm.

FOTO'S • STEF STESSEL
Uit "Mary Stuart"

van de tekst

Het materiaal, wat nu de kleding geworden is, werd later uitgekozen. Drie weken voor de première, via het boek over Boltanski. Dat werd meegebracht door Valentine Kempinck, die voor dit project mee instond voor de vormgeving. Want het is van alles geweest; dierenhuiden, gewoon zwart. Op een reis stuitte ik op een droogplaats van dierenhuiden, opgespannen met roestige nagels op ruw hout.

Wat ook een ander akoestisch effect zou hebben, want nu absorberen de kleren meer dan bij dierenhuiden het geval zou zijn geweest, die zouden meer reflecteren.

Ja, inderdaad. Maar de idee werd snel afgevoerd omdat het waarschijnlijk wel een zeer indringend beeld was geweest, maar veel minder interpreteerbaar dan de kleren. De kleren voegen iets menselijks toe, terwijl de huiden iets té voor de hand liggend zijn. Dat dierlijke zit al heel sterk in de teksten van Verhelst. Te veel één op één.

Vaak worden materialen uit een voorstelling herbruikt. Het geeft bijna het gevoel dat iedere productie ook met de voorgaande te maken heeft.

Het is een bijna universeel gegeven, een variante op de klassieke toneelvloer en het achterdoek. Dit geldt ook voor de systemen die we hanteren - draaien, kantelen, hijsen, reflecteren, bewegen,... En de materialen - hout, katrollen, doeken, karton, de oude toneelmiddelen of een variatie erop. Maar het heeft ook te maken met... dat het niet anders kan... Als we een vorm vinden, is dat ook de enige vorm waarin je het stuk zou kunnen spelen.
Ik denk dat het altijd zeer herkenbaar is, ook de belichting is bijna altijd dezelfde of een variatie. Het is dié vorm en geen andere. Vanaf het moment dat je probeert in te gaan tegen wat je vanzelfsprekend acht - tegen wat echt jouw materiaal is, waar je voor kiest en waarvan je op een bepaald moment denkt dat je het moet veranderen om iets nieuws te brengen - klopt het niet meer. Je voelt dat het een soort van dwang is dat je je moet vernieuwen, veranderen, nieuwe dingen doen, terwijl vernieuwen iets is dat je niet moet doen, het gebeurt automatisch terwijl je er mee bezig bent. Dan gebeurt het gelijkmatiger. Ik heb graag veel dingen in de hand. Bij *L'histoire d'A* is het de eerste keer dat ik een beeld gebruikt heb van iemand anders, van Boltanski, in een andere context. Je bent geneigd ideeën te gaan recupereren. Automatisch word je beïnvloed door voorstellingen die je ziet. Daarom ga ik nu minder naar het theater, ik ga meer wandelen, ik observeer met mijn fototoestel. Als het over een eigenheid gaat is dat een goede manier, de rest is dodend. Als je teveel gaat kijken naar theater, werkt dit verlammend voor de eigen creativiteit. Er is ook de hele theatergeschiedenis, die alles al gezegd heeft, zodat je zelfs niet meer weet waar je idee vandaan komt.

'De Tolbrug' heeft wel een andere vorm dan wat bij De Roovers gebruikelijk is. Het is voor de acteur een meer rigide vorm, minder flexibel. Het vierkante grondvlak, opgedeeld in 7 x 7 delen, met water gevuld en deels overdekt met bruggen, bepaalt het spel van het hoofdpersonage. Het is zijn plek en bepaalt de tekst en het stuk. Bij 'L'histoire d'A' lijkt me de ruimte meer vrijblijvend voor de acteur.

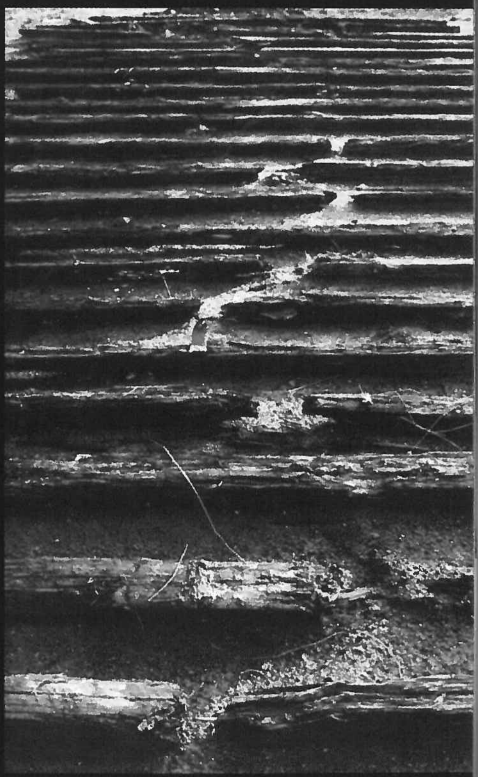
Een natuurbeeld als inspiratie voor "Mary Stuart"

Dat heeft meer te maken met het gegeven van die roman die echt plaatsgebonden is. Dié persoon op dié plek, omringd door water. Die drie mensen in de ruimte, het kon niet anders, dat was duidelijk. Het flexibele van de decors heeft veel te maken met de werking van

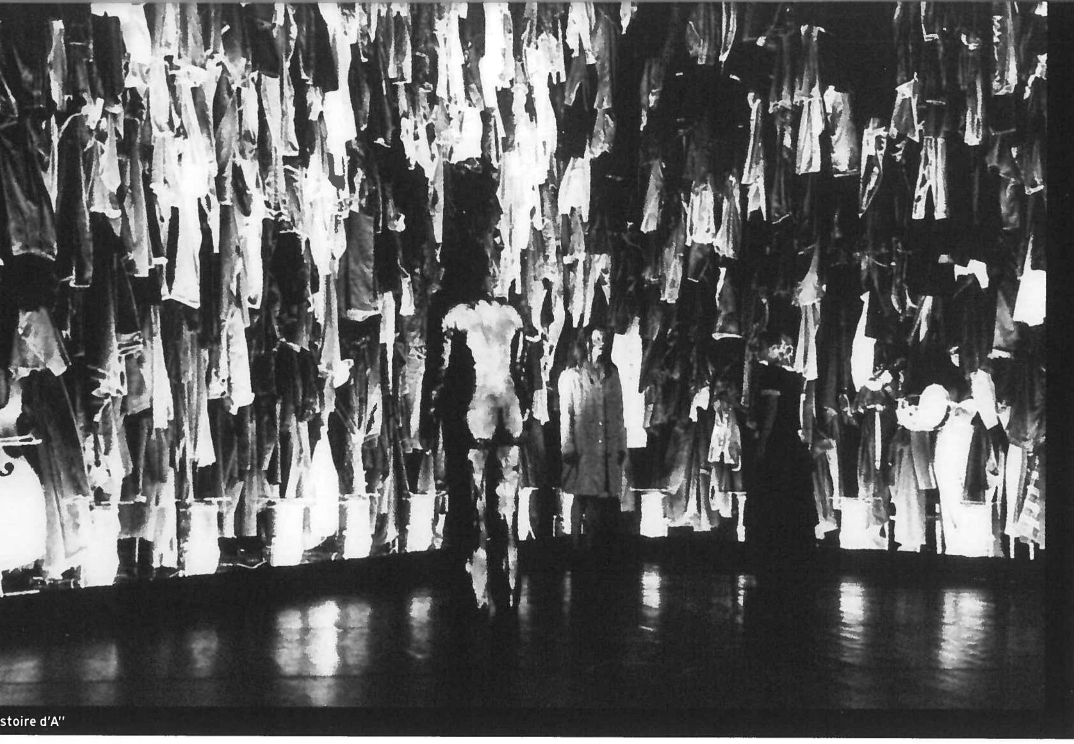

"L'histoire d'A"

Observatiefoto i.v.m. L'histoire d'A

een acteurscollectief zonder regisseur. De acteur moet de ruimte waarin hij staat kunnen manipuleren.

Ik kan me nochtans goed omgekeerd voorstellen. Als ik in 'L'histoire d'A' die twee acteurs die tekst 'zie' zeggen, als de ene de andere vastneemt en als het ware dirigeert, hem ritmisch schudt in relatie tot de tekst, heel de tijd door, dat rond die situatie ook een plek zou kunnen ontstaan, waarbij het duidelijk wordt dat het niet anders kan. Ook dat zou een weerslag kunnen hebben op de vormgeving.

Ja, dat was een heel sterk moment, die twee mensen in de ruimte. De spanning valt weg eenmaal het orkest bezit neemt van de ruimte, maar ik vind die verandering ook niet erg: eerst is het toneel en dan wordt het een muziekvoorstelling. Het is een heel moeilijke lijn en we hebben geprobeerd om die lijn zo dun mogelijk te maken. Het blijft een zoektocht naar de verhoudingen tussen tekst, muziek en vorm. Drie dingen die dan moeten samen komen, en het is zeer mooi als dit lukt. Als er een van die elementen fout loopt bij de voorstelling, klopt het niet meer.

Ik kan er goed inkomen dat, zonder muzikanten op het toneel, waarbij ze ofwel in de orkestbak, ofwel met geluidsversterking in de coulissen opgesteld waren, we een andere vorm hadden kunnen vinden die permanent sterker bij de tekst had aangesloten. De opstelling van het orkest is bepalend: je kan het bijvoorbeeld niet in een V opstellen aansluitend aan de wanden. De violist moet op minder dan een halve meter van de bassist zitten, anders hebben ze geen contact. Ze moeten allemaal de handen van de dirigent kunnen zien. Dit zijn beperkingen. Het enige wat je kan doen, is ze in groep zetten, of links of rechts. Maar met de V-vorm kan je dit bijna vergeten en moet je ze centraal zetten, wat meer naar voren of naar achteren. Tenslotte is de keuze van de kleren zo bepalend dat omwille van de geluidsabsorptie je ze zoveel mogelijk naar voren moet zetten. Dat was gewoon hun plaats, een halve meter meer naar achteren maakte bijvoorbeeld dat de balans tussen viool en bas compleet fout was. Je krijgt dus die tweeledigheid tussen spel en muziek die ook in de voorstelling zichtbaar wordt.

Voor mij kwam alles samen op de momenten dat de acteurs rond het orkest komen staan of plaatsnemen onder de doeken. Voor sommige mensen is dat misschien wat weinig maar ik denk dat het niet meer had mogen zijn. Persoonlijk vind ik het een zeer geslaagde balans.

Observatiefoto's i.v.m. L'histoire d'A

Waren de muzikanten vanaf het begin betrokken bij de repetities?

Ja, maar muzikanten hebben een zeer druk programma. Er was wel een vast repetitieschema, maar ze zijn niet gewoon om in een theater te functioneren. Er is wel veel contact geweest via de dirigent, als tussenpersoon tussen muzikanten en acteurs. Muzikanten zijn doorgaans minder flexibel: ze hebben hun partituur en willen die zo goed mogelijk vertolken, in de best mogelijke omstandigheden, zeker in dit geval met die sterke partituur van Stravinsky. Je zou daar eigenlijk nog een maand langer aan moeten kunnen werken om de muziek echt te laten samenkomen met het spel.

De idee van de kleren wordt gezamenlijk besproken. Ben jij het dan die besluit ik doe het, of is dat een gezamenlijke beslissing?

Ik ben daar heel flexibel in, als de groep het er niet mee eens is, is het geen goed idee. Ik heb dan liever niets, liever een lege scène, één lampje of zo, dan iets waar niet iedereen een goed gevoel bij heeft. Maar meestal kom ik gewoon met een paar ideeën. De vorm van het decor of de indeling van de ruimte is meestal vrij snel bepaald, maar de invulling is iets dat zachtjes aan groeit. Meestal vind ik pas een maand voor de première het geschikte materiaal. Zoals bij *Mary Stuart* toen ik bij een wandeling langs de Schelde een stapel hout zag. Uit een soort van armoede, omdat je niet weet wat je nodig hebt, uit nood om iets te vinden dat je moet vinden en dat je toevallig tegenkomt, daaruit ontstaat dan een decor.

Hetzelfde voor die dingen (toont zijn observatiefoto's). Je zit met een lege scène, en dan iets tegenkomen en weten: daar wil ik ooit iets mee doen. Toen ik die dingen zag dacht ik: dat is echt iets voor Peter Verhelst. Dat moe-

"L'histoire d'A"

ten we gewoon gebruiken; het is nog een variatie geworden.
Uiteindelijk moet je ergens ideeën recycleren, dit kan in de dagelijkse omgeving, maar ook in andere kunstvormen of in de geschiedenis. Het is analoog aan het hanteren en bewerken van klassieke teksten bij de Roovers, bewust of onbewust. Het is een andere manier van denken over materiaal dat ter beschikking staat van de kunstenaar.
Ik ben een zwervende ziel bij momenten. Wij zijn voor dit project naar Moskou geweest, het had even goed een andere stad kunnen zijn. Als een missie er naar toegaan geeft een andere ingesteldheid, het verplicht op een andere manier te kijken en te bepalen wat jij vindt dat de mensen moeten zien. Het apocalyptische van die stad was iets wat ons daar naartoe dreef. Foto's zijn wel een belangrijk gegeven hierbij, omdat het een manier is om bewust te selecteren. Het zijn voornamelijk detailfoto's van bomen, bladeren met daarbij weerspiegelingen in een vitrine, zodat beelden overlappen, voor en achtergrond omwisselbaar worden en elementen van een ander beeld het eerste aanvullen. Dit werkt zeer suggestief. De foto's illustreren hierbij duidelijk wat de ontwerper gedacht heeft. Het beeld isoleren uit zijn omgeving is al een vorm van theatraliseren. Ik denk dat ook de belichting daaruit ontstaan is. Je gaat op een andere manier naar het invallend licht kijken, zodat je sneller in staat bent kleuren en structuren te kiezen. De sfeer in *L'histoire d'A* leunt sterk aan bij de sfeer die ik in Moskou voelde bij het nemen van de foto's. Dat heeft me ongetwijfeld beïnvloed bij de belichting, maar daar kom ik straks op terug.

Wat is dan de reden om voor kleren te kiezen? Is dit niet totaal verschillend, dierenhuiden hebben iets natuurlijks - natuur, terwijl kleren kunstmatig zijn - cultuur. Zit je dan niet plots op een andere golflengte?

Dat is echt een keuze geweest, de dierenhuiden zijn een oerbeeld, waarop ook Peter's teksten zijn geschreven. Wat de acteurs nu met de tekst doen,, om die zo weinig mogelijk in te vullen, wou ik met het afsluiten van de ruimte. Het gevoel creëren dat het een toneelafstopping was. Het hadden ook zwarte doeken kunnen zijn.

Toch had je maar twee mogelijkheden, cultuur of natuur.

Wat je nu ziet, die kleren, dat is voor jou cultuur?

Ja, dat is voor mij cultuur.

Voor mij zit de natuur daar toch nog heel sterk in, want je weet hoe het ontstaan is, niet. Neem nou deze foto: dat is voor mij de basis geweest van die muur. Je moet er de natuur inbrengen, en ik heb het patroon dat in de muur zit moeten kleuren, het is ontstaan in een wolkenhemel.

Bij het begin krijg je inderdaad het beeld van een wolkenhemel, door de belichting. Zodra het herkenbaar wordt, is het eerder cultuur, de uitdrukking van tweeduizend jaar beschaving.

Dat was voor mij ook de kracht van de kleren om dat te laten voelen. En dat is precies de kracht van dit materiaal dat het zowel natuur als cultuur kan oproepen, en je het contrast krijgt. Dat is ook precies wat het voor mij moest zijn: de natuur die je ook vindt in de twijgen, en de holocaust, wat het voor veel mensen ook is als ze de muur zien, of de lijken en zo.
En de geschiedenis, de mensen die daar ook uitkomen. Het voordeel van die muur is dat iedereen begrijpt wat de bedoeling is.

Waarom heb je precies voor die kleuren gekozen? Dergelijke muren of opstellingen kennen we trouwens ook bijvoorbeeld met alleen legeruniformen.

Enkel en alleen voor de kleur: ik wou echt een natuurbeeld maken. Vandaar het blauw en het grijs.

Was het model van die kleren van belang?

Het ging over kleren, het feit dat het kleren waren, en over de kleurschakeringen. Het idee van wolkenhemel wou ik eerst met projectie doen. Na de V wou ik eerst witte schermen hebben waarop we zwartwit natuurbeelden konden projecteren. Een ander idee was persfotografie te gebruiken of heel veel natuurbeelden met ertussen persfoto's. Dat is afgevoerd omdat het heel stereotiep is. Wat je dan doet, is het citeren van dingen, het opnieuw zeggen wat er in de tekst staat, en die tekst verdraagt niets. Daar moet iets anders tegenover staan.

Natuurlijk is er de praktische vraag: het verschil tussen projectie en kleren. Nu kon je er onderdoor lopen, onder een projectiescherm niet. Het voordeel dat op een bepaald moment de personages er tussen stonden en deel uitmaakten van de muur, van het landschap.

Het was een ontzettend voordeel dat dit kon en ook iets waar we bij de Roovers altijd fel naar streven, dat de elementen wel gebruikt worden, het hanteren. Ze doen meestal zelf de changementen, tenzij deze enkel met licht gebeuren; materiaal dat echt hanteerbaar is door de acteurs zelf is een must. Daarom ben ik steeds op zoek naar materialen die flexibel zijn. De opstelling wordt immers pas gemaakt een week voor de première, zoals bij 'Mary Stuart', waar alles open en dicht gaat. Daar is geen vaste opstelling voor, het materiaal wordt ter plaatse ingevuld. De V-vorm van 'L'histoire d'A' is dwingender, minder flexibel, omdat het ook een statische voorstelling moest zijn. Muziek is vast en kan niet bewegen en de teksten van Peter moeten bijna als een voordracht gegeven worden. Het is dwingend materiaal.

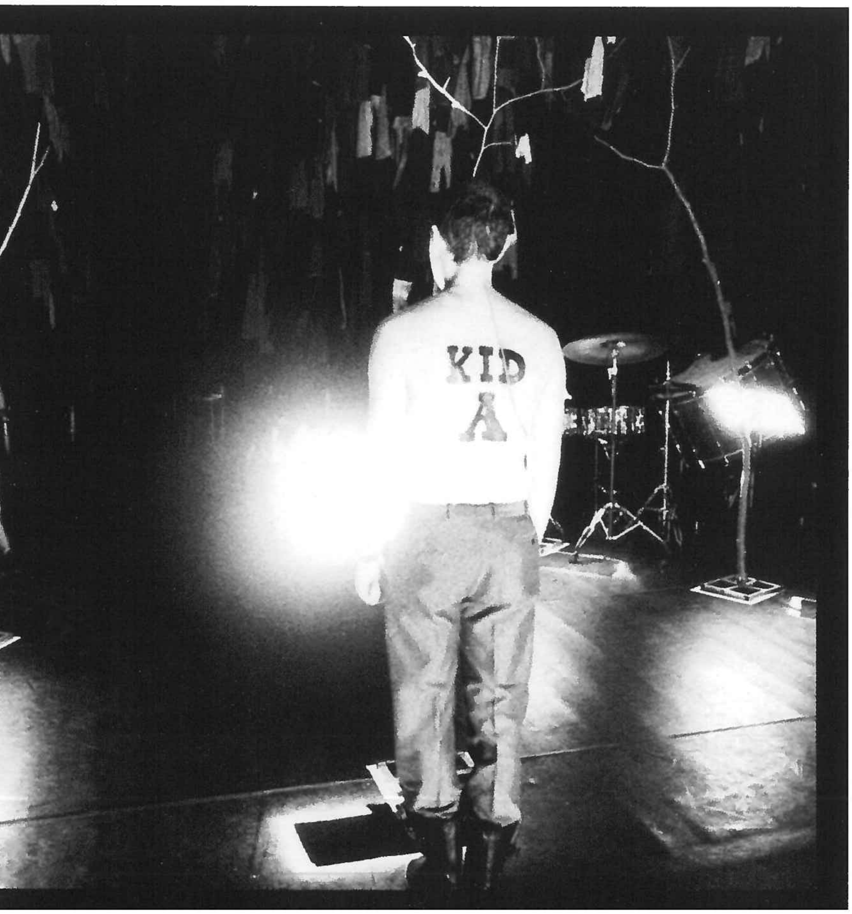

Stef Stessel °1964 - Schoten	
	Freelancer - scenografie - fotografie
	Studies: kunsthumaniora - gedeeltelijk pers en communicatie.
	Werkte bij "De Tijd": decorbouw, geluid, licht en techniek
Scenografie:	
1995	**De bezetenen** Albert Camus - De Roovers
1996	**Demonen III** **The secret agent** Joseph Conrad - De Roovers
1997	**Venetië** (Othello - De Koopman van Venetië) William Shakespeare - De Roovers
1998	**De Tolbrug** Adain Chambers - Ibycus
1998	**Vuile Handen** J.P. Sartre - De Roovers
1999	**Sangria** W. Reisel - De Vereeniging
1999	**Kasimir en Karoline** Odon Von Hörvath - De Roovers
1999	**Universal Irritant** De kakkewieten - Het Paleis
2000	**Mary Stuart** Friedrich Schiller - De Roovers
2000	**Het Bewijs** Agatha Kristof - De Onderneming
2000	**L'histoire d'A** (groepsportret) PeterVerhelst - De Roovers

"Kasimir en Karoline"

Hoe doe je dat op een grotere scène, pas je het decor aan of blijft de V-vorm perfect gehandhaafd?

In de Vooruit te Gent stond het als bij de eerste voorstelling in de Stadsschouwburg te Leuven, met een diepte van vijftien meter van de punt van de V tot de voorscène. In Dilbeek hadden we maar tien meter en stond het wijder open. De toneelopening sloot het zijdelings af, zodat je de indruk kreeg dat het decor links en rechts doorloopt en verdwijnt.
Oorspronkelijk dachten we trouwens de wanden ook naar boven toe te laten doorlopen. Maar dit werd te zwaar: het geheel weegt nu al bijna 800 kilo. Het hangt op, verdeeld over zes of zeven trekken. De kleren zelf zijn achteraan bevestigd aan een meubellint, vijftien stuks boven elkaar over een hoogte van zes meter. Per vier zijn de linten vastgemaakt aan een balkje van een meter lengte, dat op zijn beurt opgehangen is aan een tien meter lange stalen pijp. Zo zijn er twee: voor elke wand één. Voor het transport worden de kleren per element van vier linten samengevouwen. Dat geeft een enorme stapel, twintig keer vier maal vijftien kleren.

Tien stukken van een meter en tien lampen eronder langs elke kant. Dus toch een behoorlijke symmetrie. Over die belichting wou je trouwens nog iets kwijt.

We zijn veel bezig geweest om een soort zwevende figuren te bekomen. Alle licht staat op de grond, waardoor de vloer niet rechtstreeks uitgelicht is en zo het zwevend gevoel ontstaat. Er is geen frontlicht van uit de zaal en ook geen licht dat van boven komt, behalve de acht spotjes voor het uitlichten van de lessenaars van de muzikanten. Achter een opkant vooraan op het toneel ligt een strook TL-lampen en staan vijf schijnwerpers opgesteld. Onder de wanden is er eveneens een opkant met TL's, samen met éénentwintig vertikaal gerichte Par's verdeeld over de twee wanden, en waarvan één in de punt van de V-vorm. Je ziet het licht bijna niet, maar het loopt constant van links naar rechts: de vijf spots vooraan volgen permanent de plaats van de actie.

Bovenaan is de ruimte afgestopt met friezen, waarom de ophanging niet laten zien?

Dit is een keuze: er zijn maar twee mogelijkheden. Alles wegdoen en de kleren in de kale toneelopening hangen is het alternatief. Maar dan wordt het heel kaal en met al die Par's verlicht je de toneelkap en trek je de aandacht weg. Meestal kom je met het licht van boven naar beneden, dat is anders. Het is de consequentie van zulke belichting. Vandaar kwam ook de eerste idee om de wanden volledig te laten doorlopen over twaalf meter hoogte. Voor de montage heb je dan omwille van het gewicht een zwaardere constructie en takels nodig, wat financieel niet haalbaar was.

Dus dat heeft allemaal zijn redenen, waarvan de scenograaf zich moet bewust zijn bij het ontwerpwerk.

Dit bewust bezig zijn wordt bij grotere producties nog belangrijker, omdat men de dingen niet meer kan uittesten. Dan moet je kunnen anticiperen op waar je mee bezig bent. Dat probleem zullen we als collectief steeds meer krijgen, want de projecten worden iets groter en er komt een grotere druk op te staan. We beseffen dat we op een meer efficiënte manier zullen moeten gaan werken.
Ik ga nu bij De Tijd werken aan 'Het Bal van de Pompiers' van Max Frisch, in regie van Johan Van Assche, die op voorhand resultaten wil zien en zeker niet kan wachten tot drie weken voor een première. Ik ben heel benieuwd of het kan, en ben er nu al veel meer mee bezig dan normaal. Dit is regisseurstoneel, ik heb altijd met een collectief gewerkt. Half november beginnen we er aan, ook met Valentine Kempinck voor de kostuums. De première is voorzien in januari.

En 'Leonce en Lena' in het voorjaar?

Ik denk dat dit voor april of mei is. Het is een Roovers-productie met muziek van Peter Vermeersch. Het is wel een piste die we proberen te onderzoeken, het samenbrengen van (klassieke) muziekvormen met theater en orkest. Het maakt deel uit van onze tijdsgeest: alles komt samen, diverse vormen van hedendaagse en klassieke muziek, jazz, theater en vormgeving.

einde

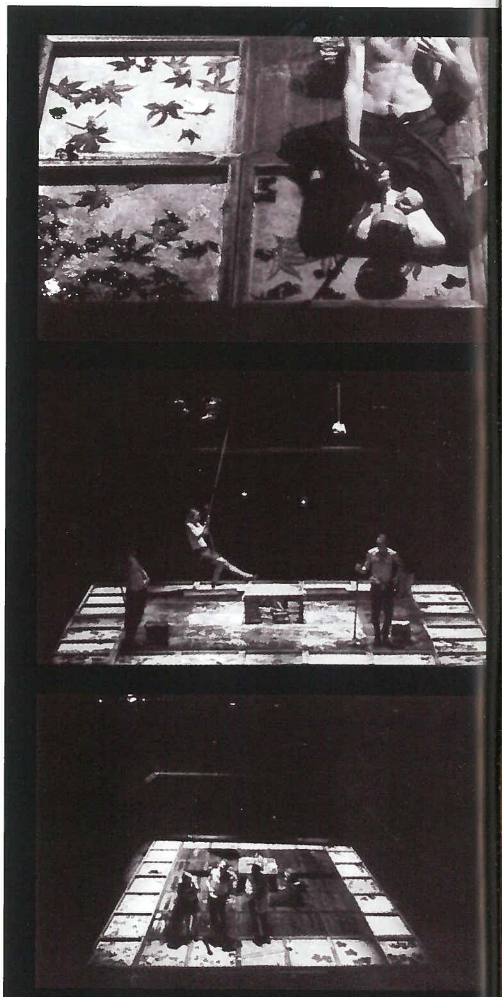

"De Tolbrug"

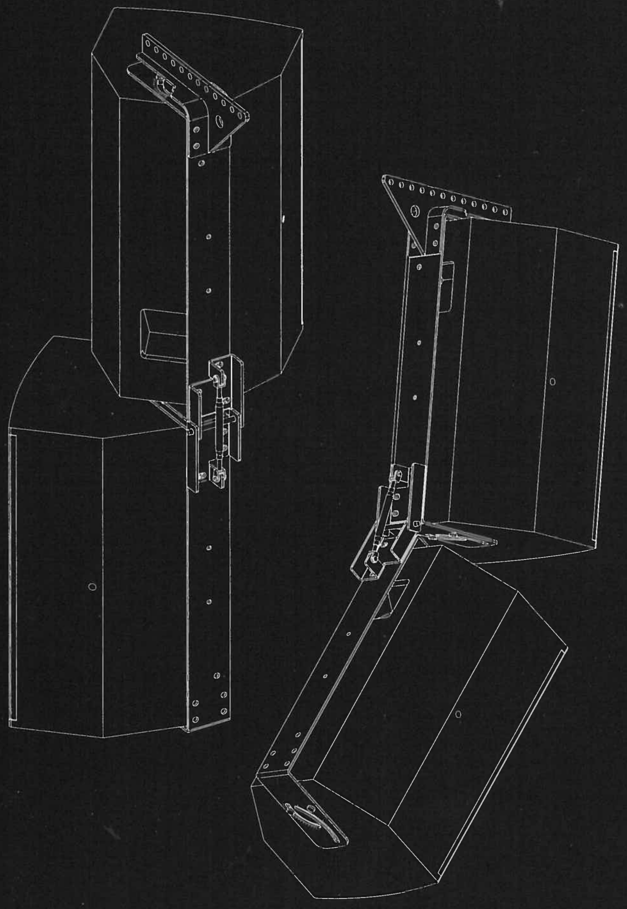

The hang of it: The CI6/CI9 Systems.

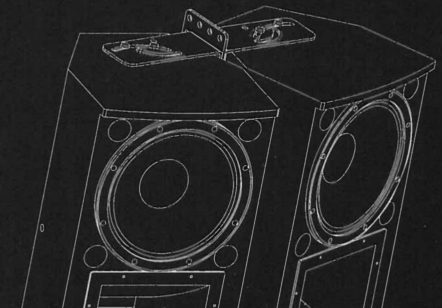

requirements for flexible sound alignment l precise coverage patterns in permanent allations is best realised with revolving ns along with versatile rigging accessories. t's all it takes to get these two installation tems, the CI6 and CI9, capable of delivering to four acoustically compatible dispersion iants, rotatable 65°x40° and 90°x40° pectively, to achieve all this and more: izontal arrays with variable dispersion racteristics, line arrays with individual nment, mixed vertical arrays for far and r fill coverage and vertical or horizontal set . So don't hang about – d&b will be happy demonstrate they have the hang of it.

MPTEC
ge & studio technology

Helstraat 25
3500 Hasselt
BELGIUM

Tel.+32-11-28 14 58
Fax+32-11-28 14 59
www.amptec.be
e-mail: sales@amptec.be

d&b audiotechnik ®

BASTT correspondentie
Rose Werckx
Azalealaan 30
b-1030 Brussel
tel. 02 215 08 52
fax 02 241 44 76
e-mail bastt@skynet.be

http://users.skynet.be/bastt

De OISTAT internationale technische fiche

verantwoordelijke ivo kersmaeckers

Bij deze Proscenium vinden jullie de technische fiche van het Lunatheater. Deze kan je alvast bewaren. Nog makkelijker is het op de website te kijken; daar wordt de inhoud van de technische fiches permanent up-to-date gebracht.
Op deze site kan je ook de fiches downloaden.

Vergeet vooral niet de technische fiche van je eigen theater nauwkeurig en volledig in te vullen en te mailen naar BASTT. Die kan je downloaden op de BASTT website.

Heb je geen computer? Geen nood... **Blanco exemplaren kan je aanvragen op het secretariaat van BASTT. Vul ze nauwkeurig in en stuur ze met een korte historiek van schouwburg of CC terug.**
Zo verdien je niet alleen onze oneindige dank, maar ook de toegang tot een werelwijde database van theaters.
Wij kijken uit naar jullie reactie!

einde

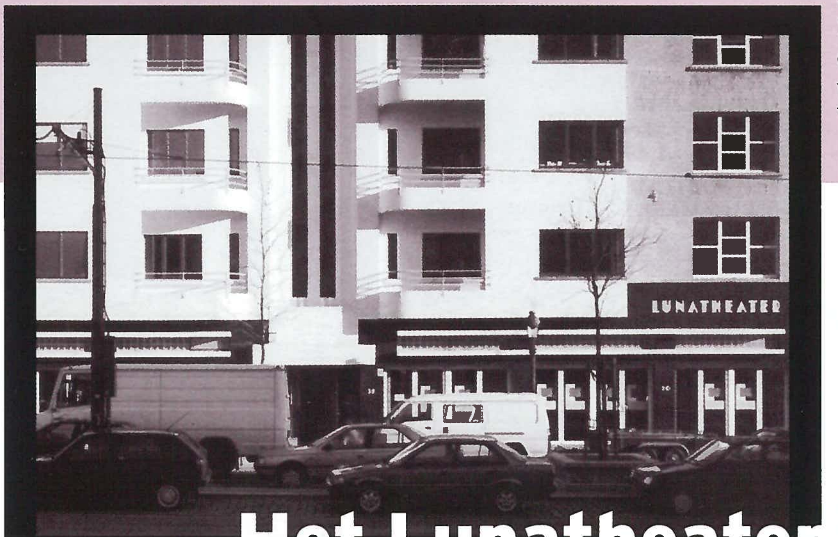

Het Lunatheater
een groot theater op de Kleine Ring van Brussel

AUDIO-TECHNICA • CADAC • CROWN • D.A.S. • FOCUSRITE • FOSTEX • LA AUDIO • MACKIE • MC TIQUE • NEXO • SABINE • STONEWOOD AUDIO •

SOCAPEX • FASTLINE • HARTING • HOSA • K&M • LITTLITE • LITTON VEAM • NEUTRIK • RAINBOW •

EML

FAX-BACK
Info - inquiry document

Documentatieaanvraag *Markeer a.u.b.*

Pro Audio

D P

- AUDIO - TECHNICA : *mics, mixers, headphones*
- CADAC : *automated live mixing consoles*
- CROWN : *amplifiers, mics*
- DAS : *speaker systems*
- FOCUSRITE : *pré-amps, EQ's, comp/lim, convertors*
- FOSTEX : *DAT rec., multitracks, speakers, mics*
- LA AUDIO : *signal processing*
- MACKIE : *analogue & digital mixers, amps, speakers*
- MC TIQUE : *speaker systems*
- NEXO : *speaker systems*
- SABINE : *feedbackcontrollers, delay's, EQ's*
- STONEWOOD AUDIO : *intercom systems*

D P

- *FASTLINE* : *cables, connectors*
- *HARTING* : *multi-connectors*
- *HOSA* : *cables, adaptors, acc.*
- *K&M* : *mic stands, speaker stands*
- *LITTLITE* : *gooseneck lights, acc.*
- *LITTON VEAM* : *audio-multiconnectors*
- *NEUTRIK* : *connectors, adaptors*
- *RAINBOW*: *flight cases*
- *SOCAPEX* : *mult-connectors*

- ***EML PRO AUDIO CATALOGUE*** (NL of FR)
- ....

D=Documentatie
P=Prijs

BEDRIJF : .... TEL.:......................
NAAM : .... FAX : ....
STRAAT : .... NR :......
GEMEENTE : .... POSTCODE : ....
ACTIVITEIT: ....

EML Bijvennestraat 1A - 3500 Hasselt - Tel 011/23.23.55 - Fax 011/23.21.72
E-mail sales@eml.be - Website http://www.eml.be

"Jeunes Scenographies"

initiatiefnemer Réso-Scéno.
Maison Jean Vilar
8 Rue Mons-Montée
Paul Puaux - 8400 Avignon
Tel. 04 90 85 59 64

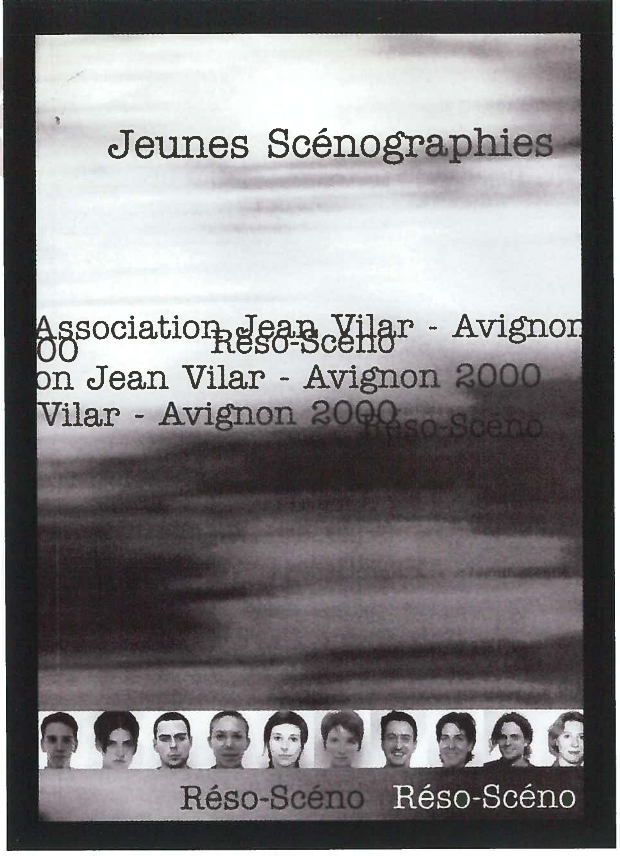

Catalogus PQ '99

Op de PQ '99 waren de franse scenografiescholen reeds sterk vertegenwoordigd.
Grote houten volumes op elegante vrouwenbenen stelden het werk van diverse opleidingen voor. Het totaal concept werd verder ontwikkeld en tentoongesteld op het Festival van Avignon.
De catalogus omvat 4 delen:

deel 1

Wat is scenografie?
Wat is de origine van scenografie?
Wat biedt scenografie?
Het onderwijs.

deel 2 Ideeën

Bevat de synthese van een seminarie i.v.m. het onderwijs dat plaats vond in Clermont-Ferrand.

deel 3 "Scenographien"

Aan de hand van fotomateriaal en tekeningen stellen studenten hun werkmateriaal voor. Het geheel beperkt zich niet alleen tot theaterbeelden, maar ook uitgewerkte tentoonstellingen, modedefilés verruimen het werkgebied van de scenografen.

deel 4 "De scholen"

Scholen uit Straatsburg, Lyon, Parijs en Nantes maken in dit hoofdstuk hun programma, hun aanpak duidelijk.
Op de boekenmarkt vindt men uiterst zelden literatuur omtrent scenografie, ook daarom vormen de reflecties uit deze catalogus een belangrijke bijdrage tot de ontwikkeling van de hedendaagse scenografie.

Vloeren in het theater

door Frits van den Haspel
met illustraties van Benno de Vries
eindredactie Ed Beentjes

Er is veel over vloeren geschreven, en ook over hout en onderconstructies is het nodige gepubliceerd. Naar mijn weten is er in het Nederlands taalgebied niet eerder een tekst verschenen die deze onderwerpen belicht vanuit het perspectief van het theater. De diversiteit van aandachtspunten enerzijds, en het geringe aantal toneelvloeren dat in Nederland bestaat anderzijds, zullen hiervan de oorzaak zijn.
In dit tweede deel van de serie "Algemene Theatertechniek" worden de diverse aspecten van de toneelvloer in een theater met elkaar in verband gebracht. Het is mijn bedoeling dat hiermee zowel het inzicht van de adviseur, de constructeur en de architect, als dat van de gebruiker en beheerder vergroot wordt. Daarnaast is "Vloeren" geschreven als informatiemateriaal voor met name de opleidingen voor theatertechnici.
Degene die verwacht een kant en klare oplossing voor het probleem toneelvloer aangereikt te krijgen heeft het mis; het gebruik van "de toneelvloer" is daarvoor te divers. Wel zijn de verschillende aandachtspunten, voorzieningen en mogelijkheden duidelijk omschreven en wordt aangegeven welke keuzemogelijkheden er zijn bij de verschillende toepassingen. Het wensenpakket zoals dat omschreven is in het programma van eisen, is daarvoor het beste uitgangspunt.
Ook heb ik een aanzet gegeven om te komen tot verduidelijking van de terminologie. Hiermee kan voor alle betrokkenen, nu en in de toekomst, een eenheid in theatervaktaal gerealiseerd worden. De gebruikte symbolen zijn overgenomen uit publicaties van zusterorganisaties van de VPT, aangevuld met logische "eigen" symbolen.
Dankzij bijdragen van een aantal kritische lezers kon dit deeltje over de toepassing en het gebruik van theatervloeren ontstaan.
nota: Het boekje "Vloeren" werd mede mogelijk gemaakt dankzij het in het leven geroepen "Van den Haspel Boekenfonds" voor uitgaven over theatertechniek.

Info Frits van den Haspel
Boekenfonds
Tel. 00 31 20 527 76 21
Fax 00 31 20 527 76 22

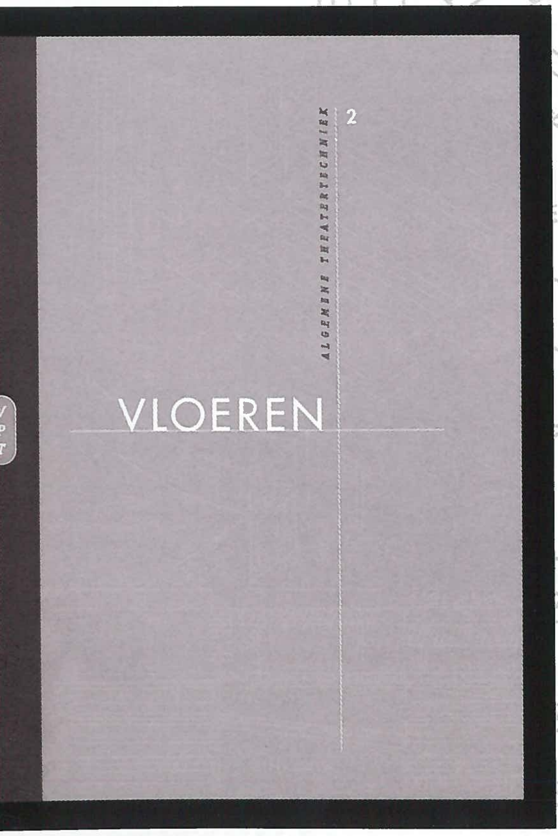

Joop van den Ende in het Theatermuseum

In het Theatermuseum in Amsterdam kan je van 2 september 2000 tot 4 juni 2001 terecht voor de tentoonstelling "Koopman in illusies; 30 jaar Joop van den Ende Theaterproducties in de vrije sector". Aanleiding is het 30-jarig bestaan van Joop van den Ende Theaterproducties en zijn invloed op de ontwikkeling van de vrije sector. Bekende producties van het huis zoals de revue "Een reis om de wereld in 180 minuten", de musical *The Phantom of the Opera* en het toneelstuk *Cyrano de Bergerac* worden onder andere geïllustreerd door affiches, foto's, kostuums, rekwisieten, video-opnames en een script. In een videopresentatie vertelt Willem Nijholt over dertig jaar Joop van den Ende Theaterproducties en voert hij gesprekken met André van Duin, Simone Kleinsma, Stanley Burleson en Mary Dresselhuys. Zij gaan in op hun samenwerking met Joop van den Ende en de achtergronden bij hun voorstellingen. André van Duin vertelt bijvoorbeeld hoe de revues zich in de loop der jaren ontwikkelden.

'Koopman in illusies; 30 jaar Joop van den Ende Theaterproducties in de vrije sector'. Van 2 september 2000 tot 4 juni 2001 in het Theatermuseum, Herengracht 168 te Amsterdam. Entree GLD 8,50. Informatie +31 20 551 33 00. Er verschijnt een tentoonstellingsbrochure waarin ook aandacht wordt besteed aan het bedrijf Joop van den Ende Theaterproducties en de rol van de overheid in relatie tot de vrije theatersector

Wie zou ik zijn als ik zijn kon?
Vrouw en theater 1975 - 1998

Dit werk biedt een keur aan artistieke portretten van vrouwelijke regisseurs, auteurs, choreografen, een actrice en een theatergroep. Opvallend is de kritische betrokkenheid waarmee ze op zoek gaan naar nieuwe artistieke vormen en deze ook vinden: het theater van vrouwen vormt een natuurlijke avant-garde in het laatste decennium van deze eeuw.

Mieke Kolk (red.)
Amsterdam: Theater Instituut Nederland, 1998, 247 p.

V.T.I.-publicaties

Het Vlaams Theater Instituut stimuleert reflectie en discussie in het theater, door publicaties en manifestaties van diverse aard. Deze activiteit is meestal het tussentijdse of het finale resultaat van de werking op "interne" domeinen: documentatie, onderzoek, internationale contacten. De taak van het VTi bestaat erin de professionaliteit in alle aspecten van het theaterbedrijf te bevorderen. De tijdschriften (Courant, Carnet) volgen de theaterpraktijk van dichtbij, voeren promotie, stimuleren actuele discussies, verzorgen de "netwerken" in binnen- en buitenland. Jaarboeken (Vlaams Theaterjaarboek, Balkon/Balcon) geven overzichten van het toneelleven in Vlaanderen en/of België. Verder publiceert het Vlaams Theater Instituut o.a. een reeks cahiers over actuele en historische persoonlijkheden uit het theater (Kritisch Theater Lexicon) en een reeks "Handelingen" (onderzoeksrapporten, lezingenreeksen, readers).
Bovendien wordt de website van het VTi ontwikkeld als een volwaardige publicatie, die een aantal functies van 'papieren' uitgaven overneemt, zoals jaarboeken en inventarissen.

http:/www.vti.be

"Op zolders, in kamers en in kelders"

Het kamertheater van de eerste generatie vond in de vroege jaren '50 een voedingsbodem in de drie grote steden Gent, Antwerpen en Brussel.
De Vlaamse afdeling van het Internationaal Theater Instituut (I.T.I.) ging met de tenoren uit die periode rond de tafel zitten en publiceerde "Op zolders, in kamers en in kelders".

Inlichtingen verkrijgbaar op het nummer 09 264 40 77
Prijs 350 BEF

Erratum

In het artikel *"Vorm versus inhoud bij La Fura Dels Baus"* (Proscenium nr 16, p. 5 bovenaan) werden de onderschriften CARRA en TORRO bij de tekeningen verwisseld. Wij verontschuldigen ons hiervoor.

De redactie

Shakespeare: ook nog filosoof ?

Studies over het denken en de filosofie van Shakespeare bestaan weliswaar over een bepaald toneelstuk, maar niet over het geheel van zijn oeuvre. Deze publicatie waagt zich aan de vraag of Shakespeare een filosoof was, en zo ja, wat zijn systeem zou zijn.

Alfons Van Impe
Leuven Garant, 1999, 136 p.

DECORWEEFSEL
ARLITEX n.v.
DOEK!
brede weefsels voor dekor
tissus grande largeur pour décor
Doorniksesteenweg 151 · 8580 Avelgem
tel. 056/64 89 28 · fax 056/64 89 30

GORDIJNEN
VARIATEX
Theatertextiel
Eigenaarsstraat 17
2300 Turnhout
Tel./Fax (014) 41 72 73

THEATERTEXTIEL & TECHNIEK
Pandora
THEATERTEXTIEL & TECHNIEK
Visit our new website
www.pandora-tt.com
tel. 32(3) 236 84 40 fax. 32(3) 236 23 02

KLANK EN LICHT
SONO SIA INDUSTRIES ANTWERP
Totale technische logistiek voor evenementen
zowel huur als aankoop
Belichting en geluidssystemen
podia, decor
Mortselsesteenweg 41 · 2540 Hove
Tel. 32 (3) 454 32 03 · Fax 32 (3) 454 32 04
E-mail 100663.1104 Compuserve.com

BASTT nieuws

Cursus Filmprojectie

Organisatie BASTT
in samenwerking met FEVECC

Doelgroep

Deze cursus richt zich tot polyvalente technici die zich willen specialiseren in filmprojectie.

Docent **Lieven Fonteyne**

is werkzaam bij de firma KINTEK en plaatst in Vlaanderen de geluidsprocessoren

Aantal deelnemers	maximum 18
Aantal dagen	1

Overzicht van het programma

Deze cursus wordt opgesplitst in twee delen: in de voormiddag het theoretische en in de namiddag het praktische gedeelte. De inhoud is gebaseerd op de 35 mm filmprojectie. Eventuele vragen uit de praktijk worden behandeld.

De voorziene aspecten:

- formaten geluid dolby, SR, stereo, Dolby-SR.
- formaten film Pano, Scoop hoe herkennen we ze?
- waarop letten bij projectie film?
- onderhoud van projector.
- enkele voorkomende gebreken en problemen.

Duur - tijdstip - plaats

Datum	18 december 2000
Uren	10h tot 16h
Plaats	**C.C. Lokeren,** Kerkplein 3, 9160 Lokeren

Prijs

2 000 BEF

Inschrijvingen:

Enkel op het **FEVECC - secretariaat**
Marie Duquenne
tel. 02 201 17 07
fax 02 201 07 19

Cursus klank en geluid

Organisatie BASTT in samenwerking met FEVECC

Doelgroep

Deze cursus richt zich naar ervaren, polyvalente technici die zich willen specialiseren in klank en geluid.

Coördinator **Piet Verschelden**

Programma

Deel 3 Mengpanelen en randapparatuur

Docent	**Raf Lenssens**
Assistent	Piet Verschelden
Aantal deelnemers	16
Aantal dagen	6

Maandag 8, 15, 22, 29 januari 2001, maandag 5 en 12 februari 2001

- Bespreken van Mengpanelen, Compressor, Limitor, Noise gate, EQ., Hall, Delai, CD, Dat, Mini disque.

Deel 2 Luidsprekers en versterkers

Docent	**Daniël De Boeck**
Assistent	Piet Verschelden
Aantal deelnemers	16
Aantal dagen	4

Dag 1 **maandag 5 maart 2001**
(polyvalente zaal)
Versterkers en Controlers

1 Versterkers
- Soorten en klasse: A - AB - MosFet geschakelde versterkers.
- Vermogen en luidheid:
  - Link - beveiligheden
  - Symmetrie en assymmetrie
  - Ingangsniveau
  - Uitgangsniveau
  - Impedantie

2 Controlers
- Luidsprekers gebonden.
- actieve - passieve - cross frequentie - fase verschuivingen - steilheid.

Dag 2 **maandag 12 maart 2001**
(polyvalente zaal)

- Bespreken van alle soorten luidsprekers, vorm en werking.
  - Hoogohmige 70 - 100 V
  - Laagohmige 8 Ohm (serie parallel)
  - Akoestieke gedachte: spreiding - rendement - vermogen.

Dag 3+4 **maandag 19 en 26 maart 2001**
(schouwburg)

- Applicatie en opstellingen.
  - Losse luidsprekers, Clusters, Mono, Stereo, Polyfonie (3 en 5 punten), Surround, Dolby.
  - Hoek verkleinen, hoek vergroten.

Prijs

deel 3	15 000 BEF
deel 2	10 000 BEF

Duur - tijdstip - plaats

Op de aangeduide dagen, telkens van 10 tot 13u. en van 14 tot 17u.
Cultureel Centrum Ter Vesten
Zwarte Dreef 2
9120 Beveren-Waas.

Inschrijving

Op elk onderdeel van deze cursus kan afzonderlijk ingeschreven worden.

Enkel op het **FEVECC-secretariaat**
tel. 02 201 17 07
fax 02 201 07 19

Het aantal deelnemers is beperkt.

Cursus PowerPoint

Organisatie BASTT
in samenwerking met FEVECC

Doelgroep

Deze cursus richt zich naar cultuurfunctionarissen die vertrouwd zijn met Windows.

Docent	**Jan Strickx**
Aantal deelnemers	max. 12
Aantal dagen	3

Overzicht van het programma

Dag 1
- Inleiding - toepassingsgebieden
  - Dataprojectie
  - Internet
  - Overheadslides
- MS-filosofie
- Opbouw van PowerPoint o.a. met de verschillende werkvensters

Dag 2
- Opbouw van slides
  - Tekst
  - Maken van tekeningen
  - Invoegen van animatie en actie

Dag 3
- Invoegen van digitale beelden
  - Internet
  - Digitale camera
  - Scanner
  - Video

Duur - tijdstip - plaats

10, 17, 24 januari 2001
woensdagnamiddag van 14 tot 18 u.
V.T.I. computerlokaal
Vakschoolstraat 41
te 9300 Aalst

Prijs

4 000 BEF (met inbegrip cursusboek)

Inschrijvingen

Enkel op het **FEVECC - secretariaat**
Marie Duquenne
tel. 02 201 17 07
fax 02 201 07 19

Het aantal deelnemers is beperkt.

Basiscursus Elektriciteit Waregem 2001

Organisatie BASTT

De cursus is gespreid over 8 sessies. De eerste 4 lessen behandelen de theorie, de overige (praktijk)lessen hebben plaats in een praktijklokaal van het Vrij Technisch Instituut van Waregem. De negende sessie is een fichedag en de tiende sessie is bestemd voor het examen. De lessenreeks is inhoudelijk sterk geconcentreerd. Om het assimileren te bevorderen wordt er ook met (huis)taken gewerkt.

Doelgroep

Deze cursus is bestemd voor technici die geen scholing hebben genoten op elektrisch gebied. Hij kan ook beschouwd worden als een inleiding op de "Basiscursus Theatertechniek".

Programma

- Samenstelling van de stof, geleiders, elektrische stroomkring, grootheden, wet van Ohm.
- Weerstand van geleiders, wet van Pouillet, serieschakeling.
- Parallelschakeling, vermogen, arbeid, rendement.
- Universeel meettoestel, wet van Ohm d.m.v. metingen (serie- en parallelketen).
- Gemengde keten, Joule-effect (toepassingen en metingen), lichtschakelingen, foutzoeken.
- Beveiligingen, draaddoorsneden, opsporen van verliezen, veiligheidsnormen bij het werken aan en het herstellen van elektrische installaties.

Plaats en tijdstip

- **Theorie** (in C.C. De Schakel)
  - Woe. nam. 21|03|2001
  - Woe. nam. 28|03|2001
  - Woe. nam. 04|04|2001
  - Woe. nam. 11|04|2001
- **Praktijk** (in VTI-Waregem)
  - Woe. nam. 18|04|2001
  - Woe. nam. 25|04|2001
  - Woe. nam. 02|05|2001
  - Woe. nam. 09|05|2001
- **Divers** (in C.C. De Schakel)
  - *Fichedag*
  - Woe. vm. en nam. 16|05|2001
  - *Examen*
  - Woe. nam. 23|05|2001

Prijs

Cursusbijdrage: 9 000 BEF voor Bastt-leden, 14 000 BEF voor niet-leden.
Voor persoonlijke bijscholing kunnen 44 uur in rekening gebracht worden.
Mensen die enkel en alleen komen om hun aantal uren vorming op te trekken zijn **niet** welkom.
Aantal deelnemers: min. 12, max. 18 personen.
Er wordt gewerkt met een wachtlijst.

Docent **Frank D'haene + Jean-Pierre Bonte**

Inschrijving

Uitsluitend via **CC De Schakel**
Frank D'haene
Schakelstraat 8, B-8790 Waregem
Inlichtingen tijdens de kantooruren
tel. 056 62 13 40

Basiscursus theatertechniek voor professionelen

Organisatie BASTT

In 2001 organiseert BASTT voor de twaalfde maal een cursus theatertechniek. Vanwege de grote vraag wordt deze cursus nu jaarlijks georganiseerd.

Programma

- De hoofdlijnen van de cursus zijn de theoretische en praktische grondslagen van de algemene theatertechniek, geluids- en belichtingstechniek, veiligheid, speciale effecten, productieproblemen en de structuur van het theater in Vlaanderen. We voorzien ook enkele demonstraties.
- Het wordt een zwaar rooster, dagelijks van 9 tot 22 uur (46 uren in totaal), maar een enthousiaste interesse garandeert een prima resultaat.
- De docenten zijn ook ditmaal theaterpractici met jarenlange praktijkervaring. De cursisten zijn bij voorkeur theatertechnici. Indien er plaatsen open blijven, zijn er ook amateurs welkom.
- Cursisten die geen of weinig elementaire kennis omtrent elektriciteit hebben, raden wij aan zich vooraf te documenteren of een cursus elektriciteit te volgen. (zie cursus Waregem)

Plaats - tijdstip - prijs

We blijven op onze eerste stek, nl. "Dommelhof" in Neerpelt.
Van dinsdag 5 tot zaterdag 9 juni 2001
Het cursusgeld bedraagt 15 000 BEF voor BASTT-leden, niet-leden betalen 20 000 BEF. Een voorschot van 3 000 BEF dient gestort te worden voor 1 mei 2001, het saldo voor 1 juni 2001, op het rekeningnummer 402-5525161-38 met vermelding BASTT-cursus 2001.

Inschrijving

Gelieve reeds de naam + adres cursist en eventueel cultureel centrum door te sturen. Wacht niet te lang met uw inschrijving, er zijn reeds verschillende aanvragen en het deelnemersaantal is onherroepelijk beperkt tot 36.
In de cursus is begrepen:
- het lessenpakket.
- vier overnachtingen in "Dommelhof".
- ontbijt, middagmaal, avondmaal en tweemaal per dag koffie.

Inlichtingen en inschrijvingen op het
BASTT- secretariaat
tel. 02 215 08 52
fax 02 241 44 76
e-mail bastt@skynet.be

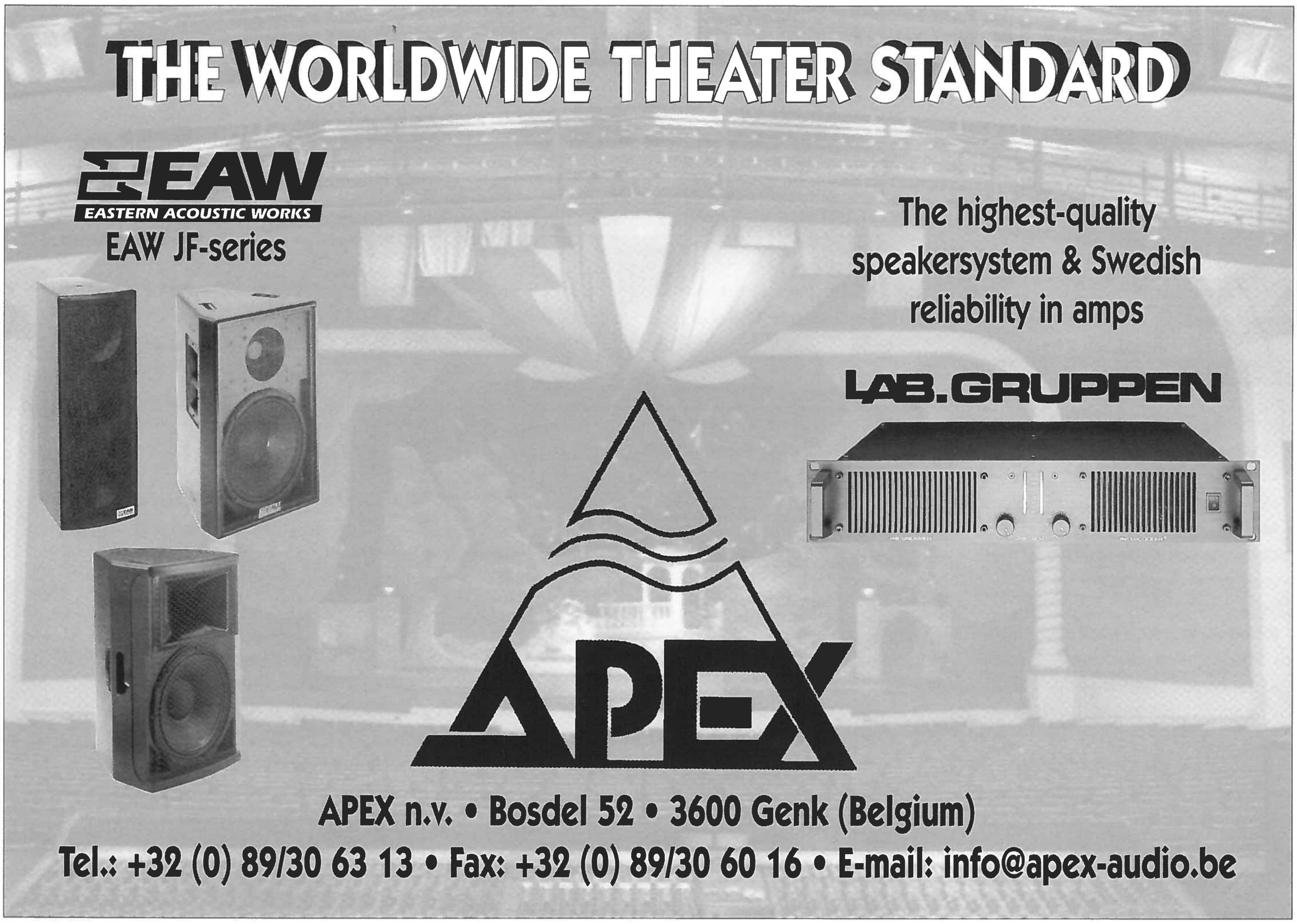
THE WORLDWIDE THEATER STANDARD
EAW
EASTERN ACOUSTIC WORKS
EAW JF-series
The highest-quality speakersystem & Swedish reliability in amps
LAB.GRUPPEN
APEX
APEX n.v. • Bosdel 52 • 3600 Genk (Belgium)
Tel.: +32 (0) 89/30 63 13 • Fax: +32 (0) 89/30 60 16 • E-mail: info@apex-audio.be

BOUWSTENEN VOOR PERFECTIE
KS LUIDSPREKERS
• als verstaanbaarheid belangrijk is
• de digitale stap richting perfectie
• een 'must' voor geluidstechnici
• compact, krachtig en topkwaliteit
SLP b.v.b.a.
Toekomstlaan 1 - 2170 ANTWERPEN
tel: 03 - 641.62.30 fax: 03 - 641.62.31
KS
een gewaarborgde kwaliteit voor alle geluidstoepassingen

Flash klankdag 13 september 2000

Entero sound management, een eerste kennismaking

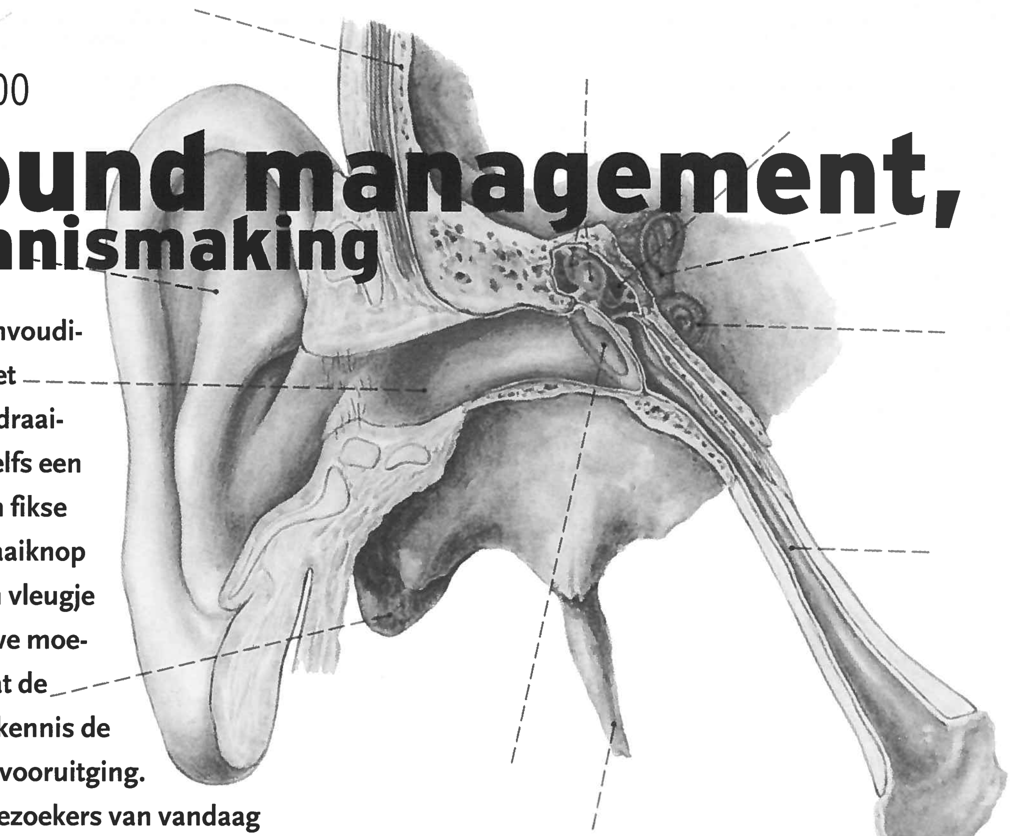

Vroeger was het allemaal veel eenvoudiger. De artiest zong nog zelf; in het theater stond nog de goeie oude draaitafel, terwijl de gefortuneerden zelfs een echte bandopnemer bezaten. Een fikse draai aan de "telemecanique" draaiknop en het zaakje was beklonken. Een vleugje nostalgie mag op zijn tijd, maar we moeten eerlijkheidshalve toegeven dat de klankkwaliteit en de akoestische kennis de laatste jaren met grote sprongen vooruitging. Maar goed ook: de schouwburgbezoekers van vandaag genieten van geperfectioneerde klanken, wat het spektakel alleen maar ten goede komt.

tekst Daniël Deboeck

De andere kant van de medaille is dat de technieker het allemaal in goede banen moet kunnen leiden. Het technische materiaal in de regiekamer van vandaag maakt het er zeker niet eenvoudiger op, en voor een leek is de bediening van een moderne en uitgebouwde klankinstallatie helemaal een ramp. Geef toe: vooraleer de klank van de microfoon uit de luidsprekers komt, passeert hij eerst de voorversterker, de gate, de compressor, de mengtafel, de equaliser, de multi-effect processor, het speaker management systeem, de delayline en de versterkers. Honderden knopjes, en maar tien vingers... We zijn zo druk bezig met het afstellen en bedienen van al die technische juweeltjes, dat we wel eens het belangrijkste uit het oog, of liever het oor verliezen. We hebben gewoon geen tijd meer om nog te luisteren of iets OK klinkt. De leek die sporadisch eens een microfoon nodig heeft voor een toespraak, bereikt dit stadium al lang niet meer, en is al heel tevreden als er iets uit de luidsprekers gekraakt komt.
But: "The times they are a changing": de nostalgie krijgt gelijk.....
Stel je voor dat je met één druk op één knop al die gesofisticeerde apparatuur aanzet en afregelt; dat daarbij de stem of muziek ook nog eens briljant klinkt en dat feedback voorgoed uit de woordenboek kan geschrapt worden. Het lijkt wel science fiction, en toch... Entero is een klankmanagement systeem dat aardig in de buurt komt.

- Hart van het systeem is de 16x16 matrix, ondergebracht in een 2 units hoge behuizing, en vooraan enkel voorzien van een aan-uitschakelaar met bijbehorende led.
- Tussen elke in- en uitgang is er plaats voor maar liefst 4 processorkaarten; van simpele parametrische eq's tot gesofisticeerde DSP's. Uiteraard kan elke ingang naar om het even welke uitgang gerout worden.
- Naast dit moederapparaat kan men naar hartelust de zgn. userinterfaces aansluiten. Dit kunnen bijvoorbeeld kleine bedieningspaneeltjes zijn of uitgebreide oproepconsoles. Bovendien kan men op de optioneel aangesloten computer een ongelimiteerd aantal soft buttons programmeren.
- Achter elke knop - zij het hardwarematig op de bedieningspanelen of softwarematig op de computer - schuilt een "event". Dit event is een geheel van handelingen die anders manueel dienen te gebeuren op conventionele apparatuur. Zo zal bijvoorbeeld met één druk op een toets van het bedieningspaneel de cd beginnen spelen op een voorafbepaald volume, aangepast aan de bezetting van de zaal, terwijl de microfoon wordt ingeschakeld met een bepaalde eq-setting, gecompresseerd en gegated.

Zo kan het hele schouwburgcomplex voorzien worden van de nodige klank, aangepast aan de gebruiker. Wil men in de vergaderzaal een microfoon of projector aansluiten, of wil men in de cafetaria een achtergrondsdeuntje spelen, dan kan dit alles door een eenvoudige druk op de knop, en dit terwijl we er zeker van zijn dat alles naar behoren klinkt. Aangezien de wensen en grillen van de gebruiker op de meest onvoorstelbare manieren en tijdstippen kunnen wisselen, is het systeem steeds voorzien op mogelijke uitbreidingen. Bij aanvang schaft men immers enkel de modules aan die nodig zijn. Een systematische en gespreide opbouw van het geheel is dus zonder meer mogelijk, hetgeen het kostenplaatje aanzienlijk drukt.
Het geheel laat zich bijzonder gemakkelijk bekabelen, daar elk stuurapparaat in een netwerk geplaatst wordt, en slechts verbonden is d.m.v. zeer goedkope UTP-kabel. Als protocol werd resoluut gekozen voor het LONwork. In tegenstelling tot de bekende RS232, RS485, dmx, ethernet of andere protocols, wordt het LONwork gekenmerkt door zeer grote stabiliteit en betrouwbaarheid. Dit protocol vindt zijn toepassingen voornamelijk in de militaire wereld, de luchtvaart en industriële toepassingen van klimatisatie, en wordt meer en meer als industriële eenheidsnorm aanzien. einde

Wie meer wil weten over Entero richt zich tot
Elektro Verheyen
Kerkstraat 2
2350 Vosselaar
Je kan er terecht voor eerlijk technisch advies omtrent al je klankvragen.

OISTAT Scenography
Bregenz, Oostenrijk

verslag jerôme maeckelbergh

Gastheer
Österreichische Theatertechnische Gesellschaft (OeThG)
Gesteund door
Bregenzer Festspiele Gmbh
Stad Bregenz
Gerriets Handel Gmbh
Plannings Gruppe AB Ernst
Schulthes Schweiz
Franz Tüchler Gmbh
Waagner-Biro Bühnentechnik AG

Aanwezig
16 landen, 22 deelnemers
België
Jerôme Maeckelbergh
Duitsland
Harald Reichelt
Finland
Maija Pekkanen
Juha Westman
Groot-Brittannië
Peter Ruthven Hall
Hongarije
Edith Zeke
Israël
Tali Itzhaki
Avraham Oz
Japan
Kazue Hatano
Terumitsu Takahashi
Joegoslavië
Miodrag Tabacki
Koeweit
Abdullah Al-Ghaith
Korea
In-Suk Suh
Nederland
Henk van der Geest
Oostenrijk
Martin Deuring
Wolfgang Fritz
Alfred Rieger
Slovenië
Marko Gorjanc
Verenigde Staten
Laura Crow
Richard Thomas
Zweden
Sunniva Thelestam
Zwitserland
Florian Kradolfer.

Een Engelstalig maar uitgebreider verslag door Peter Ruthven Hall (UK) zal weldra op de OISTAT website verschijnen.

De bijeenkomst werd geopend met een welkomstwoord van In-Suk Suh, voorzitter, de bespreking en de goedkeuring van het verslag van de vorige vergadering in Antwerpen en het verslag van de "uitzonderlijke" bijeenkomst in Cuba.

Voor het Executief Comité (EC) rapporteerde Maija Pekkanen

Volgend op het aftreden in maart dit jaar van Dick Durst (VS) als OISTAT-President, werd Maija Pekkanen (Finland) tijdens de EC bijeenkomst in juni in Japan aangeduid als plaatsvervangend president. Chris Lievaart (NL) zal wegens beroepsbezigheden aftreden als Secretaris Generaal. Freek Bloemers (NL) werkt zich momenteel in om Chris op te volgen vanaf 2001. Dit moment van omwisseling is ook belangrijk gelet op de financiële toestand van het Secretariaat Generaal. Uiteindelijk heeft de Nederlandse regering toch verdere steun toegezegd voor de komende vier jaar, zij het slechts voor de helft van de vorige subsidiëring. Er wordt nog verder onderhandeld. Ondertussen is overeengekomen dat het Secretariaat Generaal zal samenwerken met USITT (VS). Onder andere distributie en verkoop van publicaties zullen door USITT worden behandeld. Er wordt voortgewerkt aan een nieuwe takenverdeling.
Verkiezingen voor de nieuwe OISTAT President en het Executif Committee zullen plaatsvinden op het vierjaarlijks Groot OISTAT Congres in mei 2001 in Berlijn, tijdens de ShowTech. Spanje heeft het lidmaatschap aangevraagd en ook Nigeria is in onderhandeling.

OISTAT in Cuba

Het verslag van de bijeenkomst in Cuba werd besproken. Alhoewel afgevaardigden van Argentinië, Brazilië, Chilli, Mexico en Venezuela deze bijeenkomst niet konden bijwonen zoals was gepland, moet OISTAT in de toekomst elke gelegenheid aangrijpen om het contact met Latijns-Amerikaanse landen verder uit te bouwen. De Werkgroep Kostuumontwerpers heeft reeds een nieuwe bijeenkomst gepland in Juli 2001, met als thema kostuumontwerp voor de carnavals van Havana en Santiago de Cuba.
Er ontstond een intense discussie over het gebruik van de uitdrukking "unofficial OISTAT meeting". Deze werd gebruikt in verband met de bijeenkomst in Cuba, om het verschil aan te duiden tussen de "Annual Scenography Commission meeting", wat de enige echte "Official meeting" zou zijn, en andere activiteiten. Het gebruik van het woord "Unofficial" zorgde voor problemen bij verschillende afgevaardigden bij het bekomen van financiële steun. De OISTAT-statuten vermelden dat elke commissie minstens éénmaal per jaar moet trachten bijeen te komen. Daarom werd voorgesteld het woord "Unofficial" te schrappen uit de OISTAT-woordenschat. Naast de jaarlijkse bijeenkomst moet het mogelijk zijn andere meetings te organiseren, eventueel aangeduid als "bijzonder" of door een andere beschrijvende term. Het voorstel werd unaniem aangenomen. Maija Pekkanen zal dit standpunt bij het Executief Committee aanbevelen, met ruggesteun van de Scenography Commission.

Werkgroep Kostuumontwerp

Laura Crow presenteerde het ontwerp van een website voor kostuumontwerpers: een database van kostuumontwerpers met tekeningen, patronen, een database van uitvoerders en leveranciers, opleidingen en trainingen met inbegrip van internationale uitwisselingsprogramma's, een kalender voor beroepsgerichte beurzen en evenementen, links naar aanvullende en gelijkaardige websites. Een "Costume Chat Room" wordt ook overwogen. Dit project bevat momenteel voornamelijk informatie uit de Verenigde Staten, maar zal internationaal worden uitgebouwd. Er werd beslist dit project zo spoedig mogelijk te integreren in de Scenography Commission pagina's van de OISTAT website.

OISTAT Designer's Database

Een ander project, ditmaal van Jerôme Maeckelbergh: een relationele database met internationale informatie over alle ontwerpers: decor, kostuum, licht, geluid, maskers, poppen, enz. Niet alleen hedendaagse ontwerpers komen aan bod, er wordt ook historisch materiaal in opgenomen. Naast tekstuele informatie kan men ook tekeningen, foto's, manipuleerbare 3D-ontwerpen, technische tekeningen, geluid en zelfs video invoeren. Elk OISTAT Centre zou voor eigen informatie zorgen. Deze wordt ingevoerd in de moedertaal én in het Engels. Zo ontstaat automatisch een meertalige database. Deze database laat toe om uitgebreide zoekopdrachten uit te voeren. Zoeken op combinaties van verschillende velden, zoals ontwerper, land, productie, uitvoeringsruimte, enz. geeft reeds interresante perspectieven. Men zou bijvoorbeeld een vergelijkende studie kunnen maken over producties van Richard III in Europa en Amerika in de jaren '70, of een spreekbeurt voorbereiden over "Molière in Japan vóór en na de Tweede Wereldoorlog".
Het project Theater Atlas zou ook aan deze database kunnen worden gelinkt, waardoor een studie over "De invloed van draaischijven op ontwerpen voor De Ghelderode producties in de voormalige Oostbloklanden tussen 1958 en 1968" niet ondenkbeeldig is. In de toekomst kan ook nog bestaande informatie over schrijvers, componisten, enz. worden gelinkt.
Een mogelijkheid om steun uit het project "Culture 2000" van de Europese Unie te bekomen wordt onderzocht. Als we de gevraagde driejarige subsidie ontvangen kunnen we op deze geplande termijn heel wat realiseren. Hiervoor werd een speciale werkgroep opgericht met als voorlopige deelnemers: België, Finland, Groot-Brittannië, Israël, Japan, Nederland en de Verenigde Staten. Binnenkort wordt een demo-versie internationaal verspreid, zodat alle geïnteresseerden (onderwijs, historici, professionelen,...) informatie betreffende gewenste aanpassingen voor specifiek gebruik kunnen doorspelen.

Deelnemers aan het werk

Commission Meeting

n 19 to 23 augustus

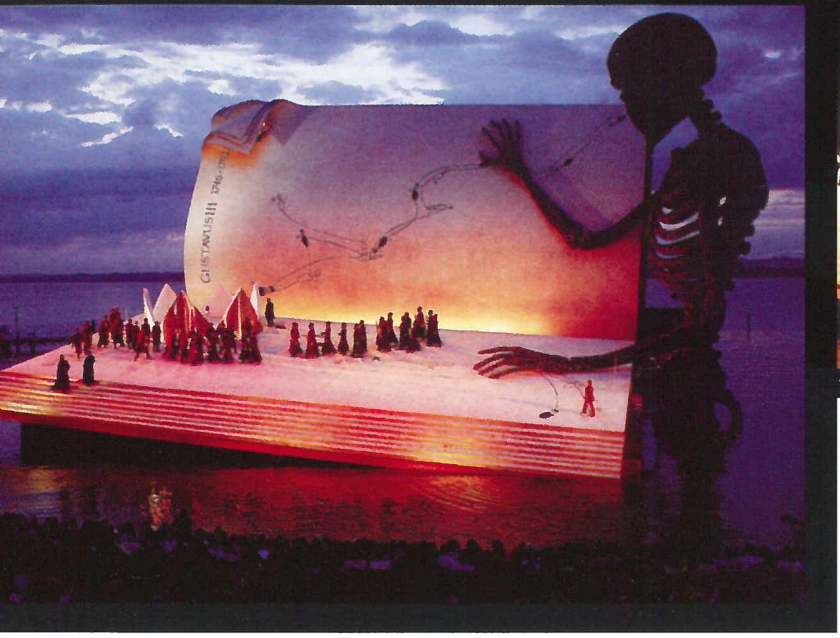

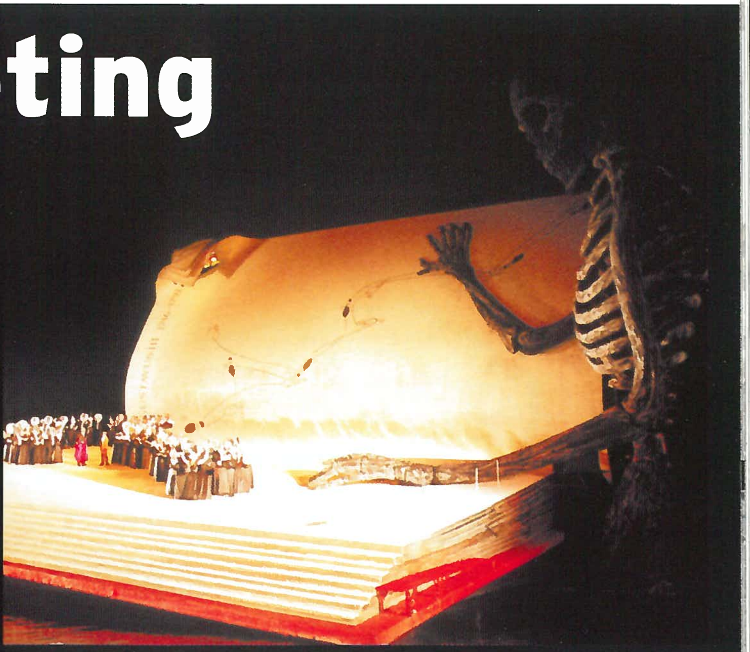

"Ein Maskenball" G. Verdi - Bregenzer Festspiele 2000

Werkgroep Lichtontwerpers en Werkgroep Geluidsontwerpers

Er werd beslist deze twee nieuwe werkgroepen te starten, met het vooruitzicht op verschillende symposia en workshops tijdens het OISTAT-Congres en de ShowTech in Berlijn. De bedoeling is om binnen de Scenography Commission meer accenten te leggen op het gebruik van licht en geluid als scenografisch element. Ontwerp Geluid en Licht zouden alvast ook in PQ 2003 sterker aanwezig moeten zijn. Voorstellen zullen worden gericht aan de inrichters van PQ 2003. Henk van der Geest (NL) is voorlopig Chair voor de Werkgroep Lichtontwerpers, en Richard Thomas (VS) voor de Werkgroep Geluidontwerpers. Tijdens de activiteiten in Berlijn kan dan elke werkgroep zijn Chair voor een periode van vier jaar verkiezen.

Japanese designs for Shakespeare

Kazue Hatano nodigde alle Scenography Commission afgevaardigden uit op de opening van de tentoonstelling "Japanese designs for Shakespeare", op 9 juli 2001 in het Royal National Theatre in Londen. Dit is een onderdeel van het Japan 2001 UK Festival, ingericht door de Japanse organisatie voor scenografen JASTA, met medewerking van de Society of British Theatre Designers (SBTD). Alhoewel bij deze "uitnodiging" werd vermeld dat vervoer en verblijf op eigen kosten zijn, is het zeker een interessante mogelijkheid om kennis te maken met de Japanse visie op Shakespeare producties.

ShowTech, Berlijn, 10-13 mei 2001

Harald Reichelt besprak de reeds geplande activiteiten tijdens deze indrukwekkende theatertechnische beurs in zeven hallen, samen meer dan 2000 m² tentoonstellingsruimte. Onze Duitse Zustervereniging DThG zal tijdens die periode eveneens haar Jaarlijkse Ledenvergadering houden, waarna van 13 tot 15 mei een Scenografiecongres is voorzien, met onderwerpen als "Visie voor 2010" (nieuwe technieken, nieuwe materialen), "Nieuwe Esthetica" (video en nieuwe media), "Virtueel Theater", "Artistieke Samenwerking". Met de nadruk op voortdurende professionele ontwikkeling zullen er nog verschillende onderwerpen worden aangesneden, mede in samenwerking met de Werkgroepen Licht- en Geluidontwerpers.
Aangezien ook het Groot OISTAT Congres hier zal plaats vinden, belooft dit een zeer drukke periode te worden. Enkele voorstellen waren o.a. een rondleiding voor scenografiestudenten tijdens ShowTech onder de hoede van doorwinterde theatertechniekers. Studentengroepen zouden kunnen deelnemen aan "masterclasses" en lezingen. Contacten tussen studenten en professionelen moeten worden aangemoedigd.

einde

T&T&A&S
studiebureau voor theatertechniek
Theater Studie Technieken Advies
ontwerp & uitvoeringsstudie
• theatertechnieken
• scene en auditorium
• decor
haalbaarheidsstudie
Blekerijstraat 87 B-9000 Gent
Tel. 00 32 (0)9 233 79 30
Fax. 00 32 (0)9 224 15 31
E-mail ttas@mac.com

OISTAT Education

Belgrado - Subotica
25-29 september 2000

verslag jerôme maeckelbergh

Gastheer was YUSTAT, de Joegoslavische zusterorganisatie. De politieke situatie in het land schrikte enkele OISTAT-centra af een afgevaardigde te sturen, en enkelen hadden problemen een visum te bemachtigen. Dit resulteerde in een voor de Education Commission eerder magere opkomst.

Aanwezig
8 landen, 9 deelnemers
België
Jerôme Maeckelbergh
Bulgarije
Marina Raytchinova
Groot Britannië
Pamela Howard
Hongarije
Zsuzsanna Ordasi
Joegoslavië
Radivoje Dinulovic
Irena Sentevska
Tsjechische Republiek
Tomas Ziska
VSA
Michael Ramsaur
Zweden
Gustaf Kull

Werking van de Education Commission

Michael Ramsaur blijft Chair van deze commissie. Alhoewel er statutair na vier jaar verkiezingen moeten worden gehouden, waren er geen tegenkandidaten en werd Michael zondermeer herkozen.

Pamela Howard haalt een ernstig probleem aan in verband met internationale uitwisseling van leerlingen. Studenten uit minder kapitaalkrachtige landen hebben het zeer moeilijk om aan de gevraagde bijdragen te voldoen, wat tot een discriminatie leidt, voornamelijk voor de ex-oostbloklanden.

Education Programs

Hongarije en Bulgarije stellen hun onderwijsprogramma's voor.
Zsuzsanna Ordasi (Hongarije) schetst de situatie van haar school, de Universiteit van Veszprém, Departement Theaterstudies. Deze opleiding is eerder gericht op Theaterwetenschappen. De vraag kwam van studenten literatuurgeschiedenis die ook interesse hadden voor theorie en geschiedenis van het theater. Opgestart in 1994, wordt er nog niet volgens een bepaald leerplan gewerkt. Op dit moment wisselen de onderwerpen naargelang de ervaring van de lesgever. Theatergeschiedenis, drama, theatersociologie en filosofie, geschiedenis van het kostuum, geschiedenis scenografie maken deel uit van het lessenpakket. In de toekomst worden ook theatermanagement en mediacommunicatie voorzien. De huidige lesgevers zijn wetenschappelijke onderzoekers, toneelschrijvers, regisseurs, theatercritici en scenografen.

Marina Raytchinova (Bulgarije)

In Sofia worden opleidingen scenografie verstrekt in de Academy of Fine Arts, die meer dan 60 jaar bestaat, in de afdeling Visual Arts aan de Bulgaarse Universiteit en de Academie voor Theater en Film. Laatstgenoemde schenkt ook aandacht aan het ontwerpen voor poppentheater. De kandidaten voor de opleidingen scenografie hebben meestal een klassieke kunstopleiding, architectuur of interieur achter de rug, en moeten een proef afleggen in tekenen, schilderen en compositie. Van de vele kandidaten worden er slechts vier tot zeven toegelaten. Voordien was het een vijfjarige cursus, nu is het gebaseerd op opleidingen aan de Amerikaanse Universiteiten: vier jaar voor een BA degree, waarna nog twee jaar voor een Master in Fine Arts degree. Aan de school is ook een theater verbonden, zodat de studenten tijdens hun opleiding ook praktische ervaring kunnen opdoen. In het laatste jaar worden zij ook ingezet in film- en tv-projecten. Behoorlijk computermateriaal maakt het mogelijk ook de nodige CAD ervaring op te bouwen. De opleiding is een goede springplank naar het beroep: de meeste afgestudeerden hebben opdrachten aan de beste theaters, ook in het buitenland.

Theateronderwijs in Joegoslavië

Het theateronderwijs in Joegoslavië werd voorgesteld door Radivoje Dinulovic. Zijn betoog was eerder een klachtenlitanie. De faculteit Drama in Belgrado dateert van 1870 en de ruimtes zijn niet geschikt. Er zijn twee richtingen uitgebouwd; TV en film naast theater en radio. De schoolstructuur is vastgeroest door de strikte hiërarchie: de deken stelt de leraars aan, de leraars kiezen hun assistenten, zodat de oude mentaliteit niet kan worden doorbroken. Een lichtpunt is de nieuw opgestarte afdeling Sound Design. Een kleine groep meer vooruitstrevende docenten elders met een nieuwe opleiding laten starten zou dus een oplossing kunnen bieden.
In de theaterwereld hier is het nog steeds gebruikelijk dat een lichttechnieker de aanwijzingen volgt van regisseur of scenograaf. Creatieve lichttechniekers experimenteren in goede amateurgezelschappen. Bij gebrek aan professionele lichtontwerpers ontbreekt een opleiding in deze materie. Het aantrekken van buitenlandse docenten is financieel niet haalbaar. Ook het aanschaffen van technisch materiaal voor geluid en licht is moeilijk. Schenkingen van oud materiaal geeft soelaas. Een modernere uitrusting is aangewezen, maar uiteraard veel te duur. "Vrijwillige" bekwame mensen uit "het westen" zijn welkom voor het geven van workshops...
Er is geen connectie met andere faculteiten zoals Drama en Schone Kunsten. Niettegenstaande deze problemen, zijn er elk jaar toch nog een 350 gegadigden voor de verschillende richtingen, zodat de selectieproeven streng kunnen zijn. Slechts zo'n 70 studenten slagen, wat in de praktijk nog altijd te veel is. Maar weinig afgestudeerden vinden nadien werk in de gekozen opleiding.

Pamela Howard over het onderwijs in Engeland en theateronderwijs in het algemeen

Pamela Howard hield een lezing over het doel van theateronderwijs voor Joegoslavische studenten, maar met een schuin oog viseerde ze ook hun leraars die haar spreekbeurt bijwoonden. Onderwijs, en dit gaat op voor onderwijs in het algemeen, is als een open deur die toegang geeft tot een ruimte. Eenmaal in deze ruimte, ontdekt men dat er meerdere deuren in uitgeven. Het onderwijs moet het mogelijk maken die

Commission meeting 2000

deuren te ontsluiten. Onderwijs is leren de juiste vragen stellen. Kunnen wij nog eenvoudige vragen stellen? Wat is de motivatie om theater te kiezen? Architecten die in scenografie verzeild raken, stellen verbaasd vast dat er ook wel eens tekst wordt gebruikt in theater. De studenten mogen niet toelaten dat zij in vakjes worden gedwongen, zij moeten vechten voor hun persoonlijkheid.
Onderwijs is kracht. Het geeft je de mogelijkheid naar buiten te komen. Techniekers, scenografen, regisseurs, acteurs horen ook niet aan een enge omschrijving te beantwoorden.
Er is geen geld om traditionele theatergebouwen open te houden of erin te werken. Joegoslavië heeft "het geluk" dat zij hun klassieke gebouwen niet meer kunnen gebruiken. Hierdoor zijn zij voorlopers geworden in het gebruik van alternatieve ruimtes voor theatrale producties. Men leert opnieuw de ruimte te begrijpen en te gebruiken. Maar voorzichtig: is dit het werk van een regisseur of een scenograaf? Eens te meer: geen vakjes! Ook het kostuum is een scenografisch element in de ruimte. En wat met de architectuur van deze ruimte? Denk niet alleen aan architecten, scenografen, regisseurs, acteurs, denk ook na over licht. Techniekers zijn even belangrijk. Ook zij moeten kunstenaars zijn. En elke kunstenaar zal zijn juiste beslissingen treffen, in functie van een groepsgebeuren. Alleen zó kan theater creatief evolueren.
Er bestaat een groot meningsverschil over de plaats van scenografieonderwijs. Hoort dit in een hogeschool, een kunstacademie of ergens waar ook acteurs, regisseurs, muzikanten, dansers hun ruimte vinden. Even dacht ik, waar heb ik dat nog gehoord, nietwaar Herman Teirlinck?
Zeer problematisch is dat het onderwijs helaas niets te maken heeft met de werkgelegenheid na de studies. 90% van de afgestudeerden in het kunstonderwijs vinden geen werk in de gekozen richting. Voor de overheid is het kunstonderwijs een driejarig uitstel van opname in de werkloosheidsstatistieken. Theateronderwijs heeft echter niets te maken met het invullen van arbeidsplaatsen. Het behoort verrijkend te werken en de kracht te geven bij het openen van die andere deuren om de ruimtes daarachter te exploreren.

PQ Praag

Bij de vorige Quadriënnale waren er voor de studenten verschillende nevenactiviteiten gepland. Tijdens de voorbereidingen waren er echter enkele organisatorische problemen, die gelukkig geen invloed hadden op het gebeuren. De talrijke nevenactiviteiten hadden veel succes (zie info op http://www.oistat.nl/comis/edu/session.html). De plaatsing van de architectuurtentoonstelling in de studentenruimte werd als zeer inspirerend ervaren: een architectonische voorstelling van theatrale ruimtes aan toekomstige gebruikers. De opbouw van de tentoonstellingsruimte wordt echter bestempeld als voorbijgestreefd. Elke school in zijn "hokje": een afspiegeling van de "Nationale" standen bij de professionele scenografen. Goed kunstonderwijs heeft een vernieuwende en leidende functie. Laten wij als Education Commission een poging ondernemen om in de PQ alvast de hokjes van de nationale grenzen te doorbreken met gezamenlijke activiteiten.
Tomas Ziska klaagt over de laattijdige bespreking van de financiële onderbouw van de PQ. Anderzijds is een luxueuze voorstelling in een attractieve stand geen absolute noodzaak. Er zou nog meer gebruik moeten worden gemaakt van de gelijktijdige aanwezigheid van professionelen en studenten. Voor de onderbouw van de activiteiten wordt erop gerekend dat verschillende OISTAT Commissies een bijdrage leveren. Hier wordt uiteraard in de eerste plaats gedacht aan de Commissies Onderwijs, Scenografie en Techniek.
De geïnteresseerde onderwijsinsinstellingen kunnen onderling contact opbouwen via het internet. Niet elke onderwijsinstelling is echter op de hoogte van OISTAT en zijn activiteiten. Het is aan de verschillende Centra om de nodige informatie te verspreiden.
Voorstellen voor de volgende "PQ voor studenten": samenwerking van EC met PQ om de activiteiten uit te bouwen. De Education Commission moet een mandaat vragen aan de PQ organisatie om zélf een profiel van de activiteiten uit te bouwen. Ook studenten kunnen zelf verantwoordelijkheid nemen voor hun inbreng. Dit kan voorbereid worden door e-mailcontact. Ook voor studenten moet het mogelijk zijn hun visie te tonen. Tijdige informatie voor de scholen is noodzakelijk, zodat de geplande activiteiten kunnen worden opgenomen in het jaarprogramma.
Het is moeilijk zomaar over het verleden te stappen. Duidelijk is dat de Tsjechische economie de Quadriënnale niet voldoende kan ondersteunen. Er wordt afgesproken dat ook indien de volgende PQ wegens financiële problemen zou worden afgelast, de Education Commission zich ertoe verbindt de nodige sponsoring te zoeken om de geplande activiteiten toch te laten plaatshebben, aangezien deze in het leerplan van verschillende opleidingen zouden worden opgenomen.

Education Commission meeting 2001 en "International Lighting Design Symposium"

Op uitnodiging van de Amerikaanse zustervereniging USITT vindt deze bijeenkomst plaats in Long Beach Californië, van dinsdag 20 tot vrijdag 22 maart 2001. Er wordt ook een "International Lighting Design Symposium" georganiseerd op 19 en 20 maart 2001. Lichtontwerpers van 6 landen zullen informatie verschaffen over het ontwerpproces in opera, ballet, concert, reizende - en commerciële producties in hun regio. Ontwerpen en werkprocessen uit de hele wereld zullen aan bod komen, met voorbeelden van plots, werktekeningen en productiefoto's. Dit seminar wordt georganiseerd door USITT en OISTAT en richt zich voornamelijk tot studenten. Afgestudeerden, professionelen en docenten zijn evenwel ook welkom. De organisatoren streven naar een evenwicht tussen het aantal Amerikaanse en buitenlandse studenten. Naast de verschillende forums wordt aan de studenten de kans geboden om in internationale teams ontwerpprojecten uit te werken in een lightlab. Voor informatie betreffende programma en kosten, contacteer Michael Ramsaur, Stanford University, Dept. of Drama, (tel: 00 1 650 723 4763, fax: 00 1 650 723 4762, email: mram@stanford.edu)

einde

ALP LIFT

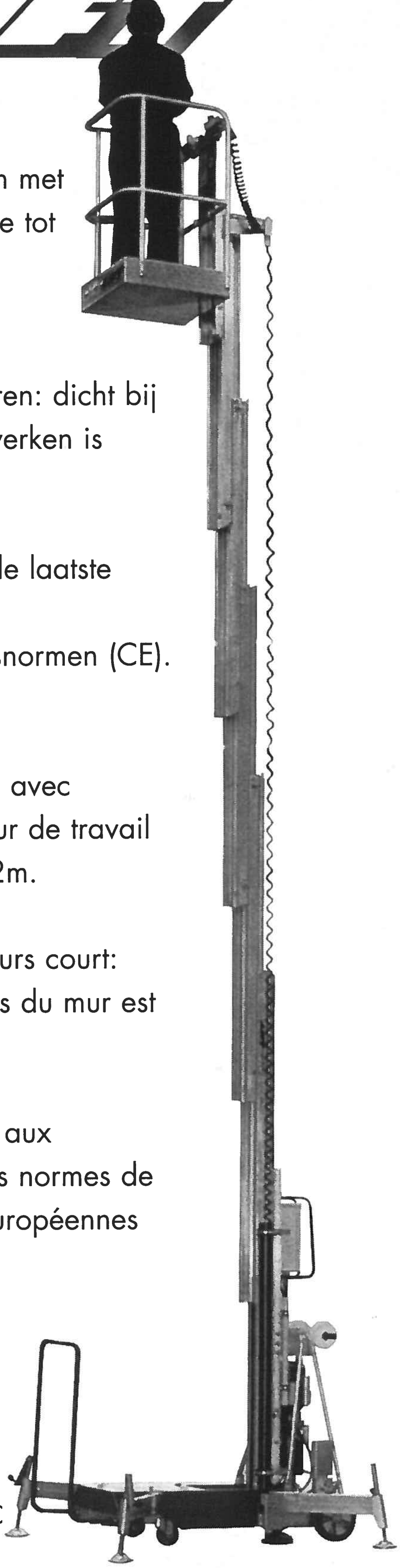

- 5 modellen met werkhoogte tot 12m.
- Korte stabilisatoren: dicht bij de muur werken is mogelijk.
- Conform de laatste Europese veiligheidsnormen (CE).

- 5 modèles avec une hauteur de travail jusqu'à 12m.
- Stabilisateurs court: travail près du mur est possible.
- Conforme aux principales normes de sécurité européennes (CE).

ALP-PHC

8035•001

VERBIEST nv.
Industriezone "Berkenhoek" • B-2861 Onze-Lieve-Vrouw-Waver
Tel.: 015/75 49 59 • Fax: 015/75 62 88
www.verbiest.be • e-mail: sales@verbiest.be

Het nieuwe **RPL-2000** 2-draad intercomsysteem combineert een functioneel design met de modernste techniek en de beste kwaliteit.

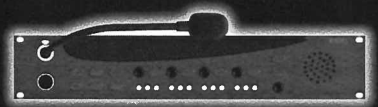

RIEDEL

RADIO- & INTERCOMSYSTEMS

Riedel Belgium B.V.B.A
Eekhoornlaan 20 · B-3210 Lubbeek
Phone +32 (0) 16/62 02 54
Fax +32 (0) 16/62 38 47

JTSE 2000 Theatertechnische Dagen
rond Schouwspel en Evenement
op 5- 6 - 7 December 2000

in de Nieuwe Ateliers van de **Koninklijke Muntschouwburg** te Brussel

In het verleden organiseerde BASTT met succes op geregelde tijdstippen theatertechnische dagen in diverse steden in Vlaanderen. In het kader van de Europese markten ontstond, ook in de ons omringende landen, de behoefte om dit initiatief op Europese schaal uit te bouwen.

Daarom werd een nieuwe editie gecreëerd die plaatsvindt in de Nieuwe Ateliers van de Koninklijke Muntschouwburg teBrussel op 5, 6 en 7 december 2000. Initiatiefnemers zijn de theatertechnische tijdschriften Actualité de la Scénographie (Frankrijk), Proscenium (BASTT), Bühnentechnische Rundschau (Duitsland) en Zichtlijnen (Nederland).
De beurs zal over een oppervlakte van 2 500 m² exposanten uit de deelnemende landen samenbrengen in verband met theatertechnieken, podia en tribunen, licht- en geluidstechnieken, op het gebied van producten en dienstverlening.
Zowel beleidsverantwoordelijken alsontwerpers en technici, producenten en dienstverleners in de sector van theater en evenement zijn van harte welkom op dit internationaal platform.
Tijdens deze drie dagen vindt er tevens een congres plaats dat gewijd is aan drie actuele Europese thema's

- de plaats van de studiebureaus, installateurs en verhuurders in het Europa van morgen.
- de Europese regelgevingen op het vlak van openbare gebouwen.
- de projectbegeleiding in het kader van de Europese markten.

In totaal vinden er twaalf drietalige conferenties plaats, met simultaan vertaling.
De respectievelijke panels zijn samengesteld uit specialisten ter zake afkomstig uit de deelnemende landen.

Hierbij een overzicht van het programma met de invulling van de panels
(zoals bekend op 14.11.2000)

Dinsdag 5 december 2000

09h.15 Hefwerktuigen

▶ Raphael TERMOTTE	(AIB - Vinçotte, Controlebureau)	B-Fr
▶ Jean-Luc MOURI	(Ingenieur, CEP VERITAS)	Fr
▶ Geert CUSTERS	(Technical production supervisor, group Music-Hall)	B-Nl
▶ Klaus KRÖGER	(Ingenieur, Agentschap Gerling & Arendt)	D

11h.45 Controleorganismen

▶ Koen VAN HEMELEN	(Ingenieur, Keuringsorganisme J.Van Hemelen)	B-Nl
▶ Pierre VÖLZOW	(Secretaris-Generaal CEOC - Europese Confederatie van Controleorganismen)	Europa
▶ Philippe BLEUS	(SMAP - verzekeringen)	B-Fr
▶ Brigitte LECLERCQ	(Zaakgelastigde, Ministerie van Cultuur)	Fr

14h.30 Voorlopige installaties

▶ Hans-Joachim RAU	(Technisch Directeur, Expo 2000 Hannover)	D
▶ Marc NOËL	(Technisch Directeur, Promotie "Arts Forains")	B-Fr
▶ Marc LAMBERT	(Hoofd StudiebureauTheatertechnieken, TTAS - Gent)	B-Nl
▶ Jean-Samuel GOTLIEBOWICZ	(Raadgevend Ingenieur)	Fr

17h.00 Exportinstanties

▶ Eric ELGHOZI	(Directeur Adjoint, CFCE)	Fr
▶ Anne LENOIR	(CGRI)	B-Fr
▶ Marc DILLEN	(Secretaris -Generaal Vlaamse Confederatie Bouw)	B-Nl
▶ Volker RAUCH	(Economische expansiedienst Keulen)	D

Woensdag 6 december 2000

09h.15 Zaalakoestiek

▶ Daniel LEON	(Ingenieur klank)	B-Fr
▶ Bruno SUNER	(Ingenieur akoestiek)	Fr
▶ Jan MATTHYS	(Ingenieur akoestiek)	B-Nl
▶ Henning ALPHEI	(Akustibüro)	D

11h.45 Computergestuurde machines

▶ Wolf-Guido PATTEN	(Ingenieur, Mannesmann - Rexroth)	D
▶ Pierre GAUTIER	(Raadgevend Ingenieur)	Fr
▶ Joseph-Maria FOLCH	(Technisch Directeur, KMS)	B-Fr
▶ Joost VAN DE VEER	(Caire International Nederland)	B-Nl

Vervolg pagina 30

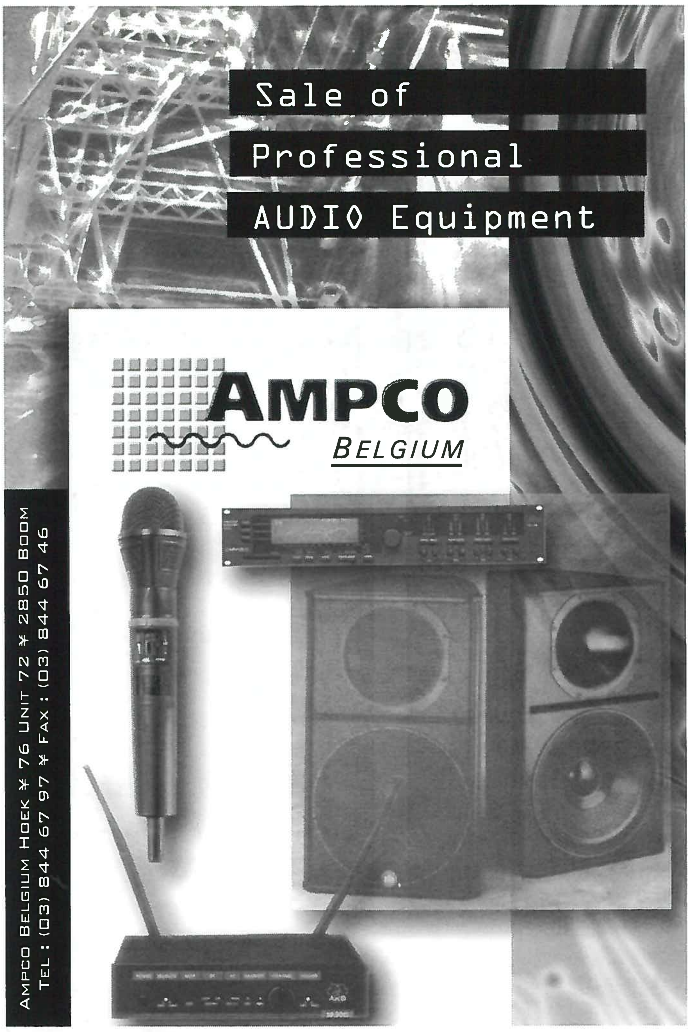

valmet
A member of Metso Corporation

VALMET PANELBOARD NV
Pr. Pattynstraat 1
8870 Izegem-Kachtem
Tel. 051/33 55 88
Fax 051/31 38 15
E-mail:
panelboard.belgium@valmet.com

ONTWERPEN, BOUWEN EN ONDERHOUDEN

- **Beweegbare podia**
- **Podia voor discotheken**
- **Brand-schermen**
- **Rookluiken**
- **Decorliften**

REFERENTIES
- Bourla theater (Antwerpen)
- Luna theater (Brussel)
- NTG (Gent)
- Museum voor Sierkunst (Gent)
- CC Gildhof (Tielt)
- Zuiderkroon (Antwerpen)
- Theaterzaal (Aarschot)
- Sotto's (Zottegem)
- Schouwburg (Leuven)
- Zillion (Antwerpen)

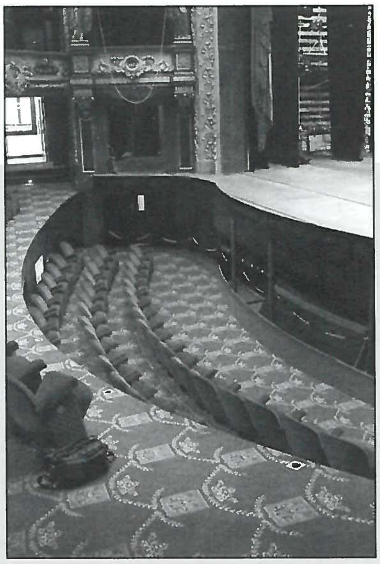

Bourla theater als orkestbak - voorpodium - zaalverlenging

14h.30 Normen en richtlijnen

▶ Yan METAYER	(Technisch Directeur / Formateur)	Fr
▶ Eric CHRISTENS	(OMOB - Verzekeringen)	B-Nl
▶ Pierre COLLARD	(Directeur van "SIPPT")	B-Fr
▶ Walter MÄCKEN	(Europäische Medien-und-Event Akademie)	D

17h.00 De ERP-dossiers

▶ Erik BONTE	(Directeur-Manager Dienst Facility Management -Gebouwen Stad Gent)	B-Nl
▶ Dominique TROISVILLE	(Lesgever EANA - Nantes)	Fr
▶ Chantal DASSONVILLE	(Raadgevend Architect, Ministerie van Cultuur)	B-FR
▶ Peter EICKHOLT	(Architect - Planburo Gerling & Arendt GmbH)	D

Donderdag 7 december 2000

09h.15 Toneelruimte

▶ Michel BOERMANS	(Technisch Directeur - Scenograaf)	B-Fr
▶ Luc DHOOGHE	(Architect - Scenograaf)	B-Nl
▶ Thomas MEISSNER	(President DTHG - Technisch Directeur)	D
▶ Régis VASSEUR	(Technisch Directeur)	Fr

11u.45 Elektrische goedkeuringen

▶ Patrice MOREL	(Technisch Directeur / Formateur)	Fr
▶ Paul DE POTTER	(AIB - Vinçotte, Controlebureau)	B-Fr
▶ Christian MAES	(CEBEC Registered Quality)	B-Nl
▶ Günter ANDERLOHR	(Ingenieur, Mannesmann - Rexroth)	D

15h.30 Brandbestrijding

▶ M. BADER	(Gerriets GmbH)	D
▶ Yan METAYER	(Technisch Directeur / Formateur)	Fr
▶ Michel LEGROS	(Commandant brandweer - Luik)	B-Fr
▶ Leo HERREMAN	(Departementschef Brandpreventie Brussel)	B-Nl

17h.00 Europese markten

▶ Frank LOMBAERS	(Technisch Directeur - Consultant)	B-Nl
▶ Jacques NOUGARET	(Inspiciënt)	Fr
▶ Olaf BRANDT		D
▶ Régis MEYER	(Observator, Europese Unie)	Europa

TAKE A RIDE
WITH
DEE SOUND & LIGHT

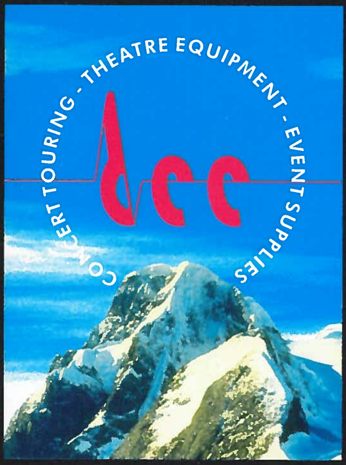

DEE TRANSPORT SERVICE

MOVING IN ART

RENTING
DEE SOUND & LIGHT
HOEK 76 UNIT 73
B-2850 BOOM
TEL.: ++ 32 3 844 01 92
FAX: ++ 32 3 844 22 49
HTTP://WWW.DEE.BE

TRUCKING
DEE TRANSPORT SERVICE
BOOMSESTEENWEG 400
B-2610 ANTWERP
TEL.: ++ 32 3 825 40 36
FAX: ++ 32 3 830 16 48
HTTP://WWW.DEE.BE

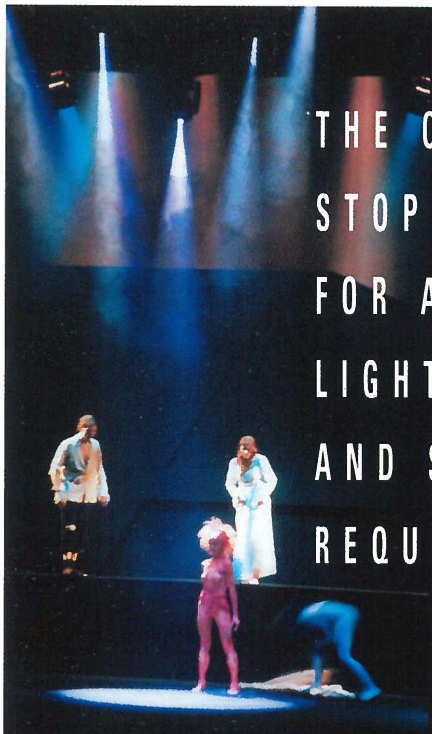

THE ONE
STOP SERVICE
FOR ALL YOUR
LIGHTING
AND SOUND
REQUIREMENTS

VARI-LITE
PRODUCTION
SERVICES

EML

- INDUSTRIETERREIN 'T SAS
- OUDESTRAAT 147
- 3190 BOORTMEERBEEK
- BELGIUM
- TEL +32 (0)16 61 71 10
- FAX +32 (0)16 60 88 61

KMS105
Vocalist
Microphone

Neumann
...is all you need

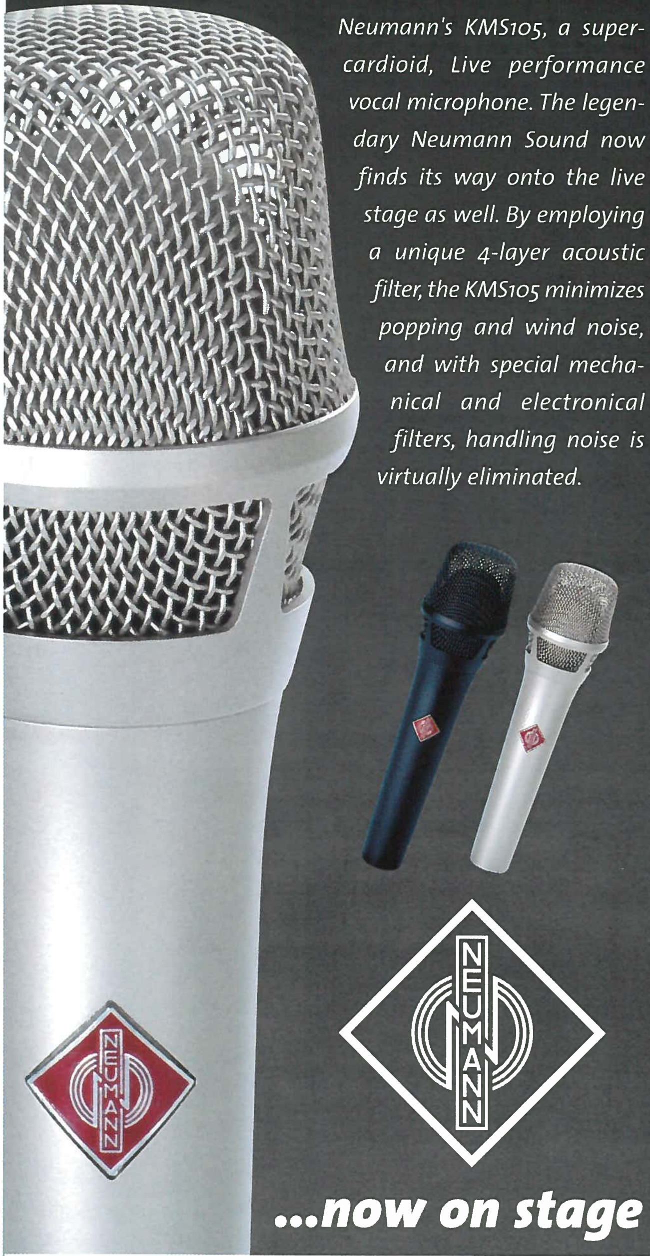

Neumann's KMS105, a super-cardioid, Live performance vocal microphone. The legendary Neumann Sound now finds its way onto the live stage as well. By employing a unique 4-layer acoustic filter, the KMS105 minimizes popping and wind noise, and with special mechanical and electronical filters, handling noise is virtually eliminated.

...now on stage

Georg Neumann GmbH | Berlin

Sennheiser Belux bvba
Industrie Asse 3, n° 11, bus 51, 1731 Zellik
Tel: 02/466 44 10, Fax: 02/466 49 20
E-mail: info@sennheiser.be

Sennheiser Nederland B.V.
Televisieweg 62, 1322 AM Almere, Postbus 50050, 1305 AB
Telefoon: +31(0)36 535 84 44 Fax: +31(0)36 535 84 99
E-mail: sennheiser@sennheiser.nl

Web: www.sennheiser.com

Proven Technology, Performance, Quality … and Service

- **ADB EUROPE Spotlights**
  … the Light for Professionals!

- **ADB TV Luminaires and Suspensions**
  VRT, RTBF, VTM, RTL-TVI, VTS, VT4, Studio House …

- **ADB Digital Dimmers**
  … the broadest range in the world!

- **ADB Touring Racks**
  … already over 8000 dimmers on wheels!

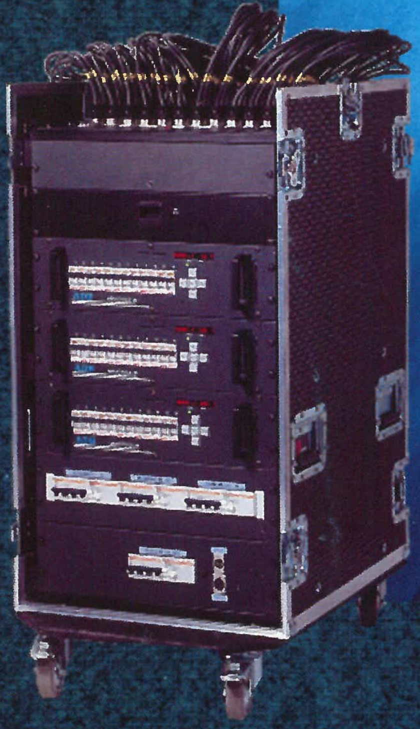

- **Phoenix + ISIS® Control**
  … a new dimension in software design!

ADB - Your Partner for Light — ISO 9001 certified

Belgium	Tel : 32 / 2 / 722.17.11	Fax : 32 / 2 / 722.17.64
France	Tel : 1 / 41.17.48.50	Fax : 1 / 42.53.54.76
Germany	Tel : 06108 / 91 250	Fax : 06108 /91 25 25
Great Britain	Tel : 01483 / 76.46.46	Fax : 01483 / 76.99.55
Internet	http://www.adb.be	

ADB
A Siemens Company